

UiO : **Det juridiske fakultet**

Berettiget harme som straffnedsettelsesgrunn etter straffeloven 2005 § 80

Med særlig fokus på utroskap

Kandidatnummer: 745

Leveringsfrist: 25.04.2016

Antall ord: 17984

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	3
1.1 Temaet og dets aktualitet	3
1.2 Avgrensninger	5
1.3 Metodiske spørsmål	7
1.4 Legalitetsprinsippet	7
1.5 Er regelen i straffeloven § 80 e unik?	8
1.6 Fremstillingen videre	9
2 BERETTIGET HARME – ET GENERELT PERSPEKTIV	10
2.1 Hensynene bak regelen om berettiget harme som straffnedsettelsesgrunn.....	10
2.2 Hva er «harme» og når må «berettiget harme» foreligge?.....	11
2.3 Hva ligger i kravet om at harmen må være «berettiget»?	12
2.3.1 Provokasjonskravet – må det foreligge gode grunner for harmen?.....	12
2.3.1.1 Må harmen være berettiget overfor fornærmede?.....	13
2.3.1.2 Provokasjonshandlingen	14
2.3.2 Forholdsmessighetskravet	16
2.3.3 Straffverdigheten til gjerningsmannens handling.....	18
2.4 Hvordan skal den faktiske situasjon bedømmes?	20
2.5 Hvilken betydning har selvforskyldt rus?	20
2.6 Kreves faktisk årsakssammenheng mellom provokasjonen og harmen?.....	20
2.7 Hva er situasjonsbetingelse og hvilken betydning har det?	21
2.8 Må krenkede ha status som fornærmet?.....	24
2.9 Burde berettiget harme avskaffes som straffnedsettelsesgrunn?	25
3 BERETTIGET HARME – ET UTROSKAPSRETTET PERSPEKTIV	26
3.1 Kan utroskap medføre «berettiget harme»?	27
3.2 Sendes et uheldig signal når utroskap anses for å kunne medføre «berettiget harme»?	30
3.3 Hvilke momenter påvirker utroskapsprovokasjonens styrke?	31
3.4 Når er forholdsmessighetskravet oppfylt i utroskaps situasjoner?.....	35
3.5 Hvilken betydning har relasjonen mellom gjerningsmannen og den fornærmede?.....	39
3.6 Betydningen av kjønn	42
3.7 Betydningen av kulturell bakgrunn.....	43
3.8 Øvrige aktører	44
3.9 Burde utroskap kunne medføre berettiget harme?	45
4 AVSLUTNING	46

5	LITTERATURLISTE	48
----------	------------------------------	-----------

Innledning

1.1 Temaet og dets aktualitet

Denne masteroppgaven behandler regelen om straffnedsettelse for gjerningsmann som har handlet i berettiget harme, jfr. lov om straff av 20. mai 2005 nr.28¹ § 80 første ledd bokstav e. Fokuset vil særlig ligge på hvilken betydning utroskap har for straffnedsettelsesregelen.

Bestemmelsen lyder: «Straffen kan settes under minstestrafen i straffebudet eller til en mildere straffart når lovbryteren...

e) har handlet i berettiget harme...»

Når tiltalte er funnet skyldig i en straffesak, står dommeren overfor spørsmålet om reaksjonsfastsettelse. Det skilles mellom reaksjoner som er straff og reaksjoner som ikke er det.² Dersom det reageres med straff, reiser fire hovedspørsmål seg. Spørsmålene er hvilken strafferamme som gjelder, hvilke momenter som er relevante ved straffutmålingen, hvilken retning det enkelte moment trekker og hvor stor vekt momentene skal tillegges i forhold til hverandre.³

Med strafferamme forstås det kvalitative og kvantitative området som straffen må ligge innenfor.⁴ Et eksempel på en strafferamme, er å finne i straffeloven 2005 § 275 om drap. Her oppstilles en strafferamme på fengsel mellom 8 og 21 år. Dersom en dommer ønsker å ilegge en straff utenfor strafferammen,⁵ kreves særskilt hjemmel. En slik hjemmel er strl. 2005 § 80 første ledd bokstav e. Regelen i § 80 kan kalles en straffnedsettelsesregel, da den åpner for å sette ned straffebudets opprinnelige strafferamme. Berettiget harme er et av flere forhold som kan medføre straffnedsettelse etter § 80 og kalles således en straffnedsettelsesgrunn.⁶

Straffnedsettelsesgrunnen «berettiget harme» ble nylig gjenstand for medieoppmerksomhet i forbindelse med Kristiansand tingretts dom av 26.10.2015. Faktum i saken var at tiltalte hadde fått vite at hans kjæreste hadde vært utro mot han i fire måneder. Tiltalte ble sint og i dette sinnet utførte han flere legemsfornærmelser mot sin kjæreste. Han dyttet fornærmede,

---

¹ Heretter forkortet til strl. 2005.

² Eskeland (2015) s. 376.

³ Eskeland (2015) s. 422.

⁴ Eskeland (2015) s. 412.

⁵ For § 275 vil det si en annen straff enn fengsel eller fengselsstraff utenfor intervallet på 8 til 21 år.

⁶ Matningsdal (2015) s 763 og 764.

slo henne hardt tre ganger med flat hand, spyttet henne i ansiktet, kastet en fjernkontroll på henne og tok et hardt tak i skulderen hennes. Tiltalte ble dømt for overtredelse av almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr.10⁷ § 228 første ledd.

Under straffeutmålingen ble det uttalt at i formildende retning kom «...først og fremst [det] at voldsutøvelsen skjedde i forbindelse med at tiltalte fikk opplyst at fornærmede hadde vært sammen med en annen gutt i flere måneder. Etter rettens oppfatning faller hans reaksjon inn under straffeloven § 56 bokstav b om «berettiget harme».»

Dommen vakte sterke reaksjoner i samfunnet. Det ble skrevet en rekke artikler⁸ om saken, hvor det ble særlig fokusert på at utroskap førte til berettiget harme. NRK, blant flere medier, viste til JURK⁹ sine uttalelser til dommen. Sitater som disse dukket opp:

«Dette sender helt gale signaler om at det er greit å utøve vold dersom det er utroskap som er bakgrunnen for volden, sier Solveig Tufto, saksbehandler i juridisk rådgivning for kvinner (JURK).»¹⁰

«JURK mener at utroskap ikke i noen tilfeller berettiger vold. I denne saken er det til og med snakk om grov vold, og kvinnen var gravid, noe som gjør det ekstra alvorlig, sier Tufto.»¹¹

Bergens Tidende publiserte en kronikk av Terese Egelid med denne tittel og undertittel: **«Utroskap unnskylder ikke vold»** og **«Hvis det er greit å slå den gravide kjæresten fordi hun var utro, er det da indirekte hennes skyld hvis det ufødte barnet dør?»**¹² Kronikkens fokus lå på den nevnte tingrettsdommen.

Også tingrettsdommeren som avsa dommen ble møtt med kritikk.¹³ Advokat Hans Marius Graasvold skrev følgende på Facebook: «Dommen bør ankes. Og dommeren tiltales.» Om dette uttalte han senere til NRK: «Han har ikke gjort noe straffbart, og kan selvsagt ikke tiltales. Men jeg mener han har bommet fullstendig i denne saken...**det holder ikke at man**

---

⁷ Heretter forkortet til strl. 1902.

⁸ Se blant annet Møllen (2015).

⁹ Juridisk rådgivning for kvinner.

¹⁰ Harbo (1) (2015).

¹¹ Harbo (1) (2015).

¹² Egelid (2015).

¹³ Harbo (2) (2015).

er sint. Jeg skjønner at det er trist og leit hvis partneren din har vært utro, men å si at det da er berettiget at man slår, er i mine øyne en grov feil.»

Det kan spørres hva som er årsaken til samfunnets sterke reaksjoner. Slik jeg ser det, kan det være flere mulige årsaker. En årsak kan være at tingrettsdommeren har lagt gal forståelse av straffnedsettelsesregelen til grunn. Selv om han har bygd på rett lovforståelse, kan en grunn være at han burde utdypet og begrunnet forståelsen sin nærmere. En annen mulig årsak til reaksjonene kan være at samfunnet mener at regelens innhold er uakseptabel. Imidlertid kan det spørres om dette skyldes at samfunnet har fått presentert et galt bilde av regelens faktiske innhold.

Jeg har valgt oppgavens tema fordi det synes å foreligge et behov for en grundigere behandling av forholdet mellom utroskap og straffnedsettelsesgrunnen «berettiget harme». Masteroppgaven vil kunne tenkes å lindre samfunnets tilsynelatende misnøye med straffnedsettelsesregelens materielle innhold. Dersom misnøyen skulle vedvare, vil oppgaven kunne virke samlende for å få regelen endret politisk. Ved at problemstillinger og uklarheter presenteres, vil oppgaven forhåpentligvis kunne virke motiverende for dommere til å utdype og begrunne «berettiget harme»-vurderinger nærmere.

1.2 Avgrensninger

«Berettiget harme» har også relevans etter straffeloven 2005 § 78 første ledd bokstav a. Det står her at «Ved straffutmålingen skal det i formildende retning især tas i betraktning at:

a) det foreligger en situasjon eller tilstand som nevnt i § 80 bokstav...e...»

Således er «berettiget harme» ikke bare av betydning for strafferammen, men også som et formildende moment i den konkrete utmålingen av straff. Etter bestemmelsens ordlyd synes innholdet i «berettiget harme» å være lik i § 78 a og § 80 e, selv om konsekvensen av omstendigheten er ulik. En slik forståelse støttes blant annet av Matningsdal.¹⁴

Det synes noe uklart om samfunnets reaksjoner til Kristiansand tingretts dom er knyttet til regelen i § 78 a, § 80 e eller begge. Da det er § 80 e,¹⁵ som har fått oppmerksomhet i media¹⁶ og som uttrykkelig nevnes i dommen, vil denne oppgaven fokusere på § 80 e. En nærmere drøftelse av § 78 kunne vært interessant. Imidlertid vil en slik drøftelse ikke foretas av hensyn

---

¹⁴ Matningsdal (2015) s. 767, hvor det vises til kommentarene til § 78 fremfor å skrive en separat redegjørelse av innholdet i § 80 e.

¹⁵ Som er en videreføringen av § 56 b se punkt 1.3.

¹⁶ Se blant annet Harbo (1) (2015).

til oppgavens rammer. Denne avgrensningen vil blant annet få den følge at det ikke vil vurderes hvor stor innvirkning «berettiget harme» har på den konkrete straffutmålingen.

Det følger av motivene¹⁷ at «Regelen om berettiget harme har nær sammenheng med adgangen til å fritta for straff ved provokasjon, jfr. strl. [1902] §§ 127 annet ledd, 228 tredje ledd, 250 og 390 annet ledd.» I teorien¹⁸ er regelen om «berettiget harme» beskrevet som «en generell provokasjonsbestemmelse som suppleres av de spesielle bestemmelsene i § 127 annet ledd, § 228 tredje ledd, § 250 og § 390 annet ledd.» Det påpekes samtidig at de spesielle bestemmelsene går lenger da disse åpner opp for straffritak. Det kunne vært interessant å vurdere i hvilken grad den generelle og de spesielle provokasjonsbestemmelsene¹⁹ overlapper hverandre, samt muligheten til å anvende disse ved siden av hverandre. Grunnet oppgavens rammer avgrenses det mot en slik vurdering.

Regelen om berettiget harme synes også å ha en nærhet til straffrihetsgrunnen nødverge. Dette kommer blant annet frem i denne motivuttalelsen²⁰: «I vilkåret om at nødvergehandlingen må være avvergende, ligger at nødvergeretten opphører når angrepet er avsluttet. Ombestemmer overfallmannen seg og løper av gårde, foreligger det ikke lenger noen nødvergesituasjon som kan avverges. Den som løper etter og slår ham ned, handler ikke i nødverge. Etter omstendighetene kan imidlertid personen som slår, få nedsatt straff etter reglene i straffeloven § 58 nr. 1 b om berettiget harme.» I motsetning til nødvergeregelen, kan ikke «berettiget harme»-regelen føre til straffrihet. Det vil av hensyn til oppgavens rammer ikke foretas en nærmere vurdering av forholdet mellom disse reglene.

Det vil videre i oppgaven foretas flere avgrensninger. Dette er nødvendig for å behandle oppgavens hovedtema tilstrekkelig. Problemstillinger av interesse vil imidlertid likevel påpekes, da andre kan tenkes å ville drøfte dem og for å vise at de ikke er oversett. I tillegg vil enkelte problemstillinger i oppgaven måtte bli behandlet noe mindre grundig enn det de fortjener. Også dette gjøres av hensyn til oppgavens rammer.

En utførlig behandling av prosessuelle spørsmål²¹ knyttet til § 80 e, vil heller ikke foretas i denne oppgaven. Det påpekes imidlertid at avgjørelse av om en straffnedsettelsesgrunn foreligger, hører til straffespørsmålet. Dette følger blant annet av Rt. 2015 s.1384 hvor det står at «Anvendelsen av straffeloven [1902] § 55-§ 59 hører...under straffespørsmålet.» Når det

---

¹⁷ NOU 1992: 23 s. 211.

¹⁸ Matningsdal (2003) s. 495. Se også Andenæs (2004) s. 441 og Slettan (1997) s. 290 for liknende uttalelser.

¹⁹ I den grad de er videreført i strl. 2005.

²⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 205 og 206.

²¹ Slik som hvilken virkning det har at «berettiget harme» hører til straffespørsmålet.

gjelder beviskravet ved straffnedsettelsesgunner, synes Matningsdal å mene at det kreves mer enn sannsynlighetsovervekt og noe mindre enn at faktum skal bevises utover enhver rimelig tvil.²² Hov kan synes å dele denne oppfatning i relasjon til eksistensen av «berettiget harme». Dette kommer frem ved at han skriver: «For straffutmålingsmomenter som ikke har umiddelbar tilknytning til den straffbare handling – f.eks. om...siktete...var provosert osv. – er det mulig at beviskravene svekkes noe. Men det må likevel kreves mer enn vanlig sannsynlighetsovervekt for å bygge på omstendigheter i tiltaltes disfavør.»²³

1.3 Metodiske spørsmål

Straffeloven 2005 trådte i kraft 01.10.2015. Det følger blant annet av motivene²⁴ at § 80 bokstav e er en videreføring av strl. 1902 § 56 bokstav b. Dette har den konsekvens at rettskildedefaktorer som var av spesiell relevans²⁵ etter den gamle bestemmelsen, beholder denne relevans etter den nye bestemmelsen.²⁶

I denne oppgaven vil lovtekst, forarbeider og høyesterettspraksis bli viet mest oppmerksomhet. Ved mangel på klare argumenter utledet av disse faktorene, vil argumenter utledes av lagsmannsrettspraksis. Da argumenters vekt er relativ, vil selv argumenter utledet fra lagmannsrettspraksis kunne være avgjørende ved manglende motargumenter.²⁷

Også utenlandsk nasjonal rett vil bli anvendt som rettskildedefaktor. Når det vises til utenlandske rettskildedefaktorer, gjøres dette da de antas å gi uttrykk for den utenlandske rettsregelens innhold. Utenlandsk nasjonal rett vil også bli brukt som opplysningsfaktor for å vise at reglen om berettiget harme ikke er en særnorsk oppfinnelse.

1.4 Legalitetsprinsippet

Strafferetten befinner seg i kjernen av legalitetsprinsippet. Viktigheten av prinsippet på strafferettens område kommer blant annet frem ved at lovkravet er her forankret i Kongeriket Norges Grunnlov 17 mai 1814²⁸ § 96. Kjernen i prinsippet på dette rettsområdet er at det må

---

²² Matningsdal (1998) s. 285-286.

²³ Hov (2010) s. 816.

²⁴ Se blant annet Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 81 hvor det står at «...den generelle bestemmelsen om nedsettelse av straffen på grunn av berettiget harme i straffeloven § 56 bokstav b... videreføres i...§ 80 bokstav e.»

²⁵ Slik som forarbeider, rettspraksis og teori knyttet til strl. 1902 § 56 første ledd bokstav b.

²⁶ Eckhoff (2001) s 90-91.

²⁷ Boe (2014) s. 259-260.

²⁸ Heretter forkortet til GrL.

foreligge en straffebestemmelse for å kunne ilegge straff. Dette innebærer at en dommer vil måtte frikjenne en tiltalt for en handling, uansett hvor forkastelig den måtte være, dersom det ikke foreligger hjemmel i lov for ileggelse av straff for slik handling. For å illustrere dette kan det vises til Rt. 1952 s. 989. Saksforholdet var at tiltalte stadig ringte et ektepar med den hensikt å sjikanere dem. Førstvoterende uttalte: «Jeg er enig med byretten i at de handlinger den har funnet bevist, er forkastelig og at de burde være belagt med straff...Etter min forståelse rammes domfeltes handlinger således overhodet ikke av straffelovens § 350 første ledd og i alle fall bare for en dels vedkommende av § 350 annet ledd. Jeg vil tilføye at jeg heller ikke kjenner noen annen bestemmelse i straffeloven som forholdet kan henføres under, for så vidt annet ledd i § 350 ikke kan anvendes og der heller ikke er brukt ukvemsord eller lignende som kan rammes på annen måte. Dommen vil derfor måtte bli å oppheve.»

Det har i nyere rettspraksis skjedd en skjerpelse av legalitetsprinsippet. Støtte for dette finnes blant annet i Rt. 2014 s. 238, hvor det uttales: «...må vurderes på bakgrunn av kravet om at ingen kan straffes uten hjemmel i lov, slik dette er forankret i Grunnloven § 96 og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 7. Grunnloven § 96 har tradisjonelt ikke vært tolket særlig strengt på dette punkt. I nyere høyesterettspraksis er det imidlertid foretatt en innstramning av kravet til presis beskrivelse av det objektive gjerningsinnholdet i straffebestemmelsen...».

Det kan spørres hvilken betydning legalitetsprinsippet har for regelen om «berettiget harme». Eckhoff skriver at: «...legalitetsprinsippet [hindrer] etter sikker tolkning ikke inngrep til gunst for borgerne...»²⁹ En straffnedsettelse vil være til gunst for gjerningsmannen. Følgelig synes ikke legalitetsprinsippet å sette skranke for tolkningen av regelen i § 80 e. Støtte for denne forståelse kan synes å utledes av Høyesteretts praksis, ved at Høyesterett ikke har anvendt legalitetsprinsippet som skranke for tolkningen av regelen om «berettiget harme».

1.5 Er regelen i straffeloven § 80 e unik?

Det følger av et motiv fra 1896 at «berettiget harme»-regelen ikke var unik den gang. Dette kommer frem ved at en uttalelse om at berettiget harme burde være en straffnedsettelsesgrunn, følges av: «Ogsaa de fleste fremmede Love deler denne Opfatning.»³⁰ At regelen ikke er unik, synes fortsatt å gjelde den dag i dag.

---

²⁹ Eckhoff (2001) side 313.

³⁰ S.K.M. s. 97.

I Sverige finnes for eksempel en liknende regel i brottsbalk (1962:700) av 21. desember 1962³¹ kapittel 29 § 3. Bestemmelsen lyder:

«Som förmildrande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas...om brottet föranletts av någon annans uppenbart kränkande beteende...

Om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde, får dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.»

Også i Danmark finnes en liknende regel. Lovbekendtgørelse nr. 873 af 9. juli 2015, som ændret senest ved lov nr. 170 af 27. februar 2016³² § 83 lyder:

«Straffen kan nedsættes under den foreskrevne strafferamme, når oplysninger om gerningen, gerningsmandens person eller andre forhold afgørende taler herfor...»

En komparativ vurdering av den norske straffnedsettelsesregelen satt opp mot liknende utenlandske regler, kunne vært interessant. Det avgrenses imidlertid mot en slik vurdering av hensyn til oppgavens rammer.³³

1.6 Fremstillingen videre

I kapittel 2 vil jeg behandle regelen om berettiget harme generelt. Jeg kommer til å drøfte hensynene bak regelen, og det materielle innholdet i regelens vilkår. Det vil til slutt vurderes om berettiget harme burde avskaffes som straffnedsettelsesgrunn.

I kapittel 3 vil jeg bygge på det som fremkom i kapittel 2 og rette fokus på hvilken betydning utroskap kan og bør ha for regelen om berettiget harme. Det vil innledningsvis i kapittel 3 gjøres rede for valget av problemstillinger.

---

³¹ Heretter forkortet til brottsbalken.

³² Heretter forkortet til dansk straffelov.

³³ Det bemerkes imidlertid at ordlyden «uppenbart kränkande» i brottsbalken og «avgørende taler» i den danske straffelov, synes å tyde på et noe strengere provokasjonskrav i disse landene sammenlignet med norsk rett.

2 Berettiget harme – et generelt perspektiv

2.1 Hensynene bak regelen om berettiget harme som straffnedsettelsesgrunn

I S.K.M. står det at: «Spøragsmaalet er, om man vil have Straffen nedsat, fordi Handlingen er begaaet under Omstændigheder, der formindsker den moralske Skyld...Hvad angaar berettiget Harme i Almindelighed, har vi ialfald ved Legemsfornærmelser og Ærekrænkelser gjort en vidtgaaende Anvendelse deraf...Det er klart, at Hensynet maa have samme Berettigelse f. Ex. ved Ødelæggelse af Ting og ved Drab. Det er her ikke alene Tale om en undskyldende Omstændighed for Forbryderen, men ogsaa om en Omstændighed, paa Grund af hvilken den Fornærmede ikke har det samme Krav paa Retsbeskyttelse som ellers.»³⁴

Dette forarbeidet fra 1896 synes å tale for at hensynet bak regelen er delvis at gjerningsmannen har redusert straffverdighet³⁵ grunnet den omstendighet at han er i berettiget harme. Delvis at fornærmede er mindre beskyttelsesverdig grunnet sin provokasjon.

Denne uttalelsen i S.K.I. 1925 synes å tale for samme bakenforliggende hensyn: «Der er i dette tilfelle to omstendigheter, som kommer gjerningsmannen tilgode, nemlig både sinnsbevegelsen (harmen) og en forutgående atferd fra krenkede, som gjør harmen berettiget, f. eks. et overfall på sakesløs person, en skadegjerning på offentlig eller privat eiendom eller en hensynsløs utnyttelse av en rettslig makt.»³⁶

I NOU 1992: 23 står det at «Regelen er begrunnet i at gjerningspersonens sinnstilstand (harmen) og den forutgående atferd fra den krenkede kan gjøre handlingen så vidt unnskyldelig at straffen bør settes ned.»³⁷ Uttalelsen synes å tale for at gjerningsmannens reduserte straffverdighet ikke lenger er et hensyn etter regelen, men heller handlingens reduserte straffverdighet. Videre nevner ikke forarbeidet fornærmedes reduserte beskyttelsesverd, og det kan spørres om dette fremdeles er et hensyn etter reglen. Henvisningen til den krenkedes atferd, synes å implisere at dette fremdeles er et hensyn. Dog er denne tolkningen å være uklar.

Forarbeidene synes samlet sett å tale for at hensynet bak «berettiget harme»-regelen er tredelt. For det første anses gjerningsmannens handlings straffverdighet for å være mindre når den er

---

³⁴ S.K.M. s. 97.

³⁵ Se punkt 2.3.3 for en forklaring av ordets betydning.

³⁶ S.K.I. 1925 s. 95–96.

³⁷ NOU 1992: 23 s. 211.

begått i berettiget harme. Lovgiver synes å ha større forståelse for en handling begått i en slik sinnsstemning, men bare når sinnsstemningen er berettiget. Om og i tilfelle hvilken betydning fokusskiftet fra gjerningsmannens til handlingens straffverdighet har, vil av hensyn til oppgavens rammer, ikke drøftes. For det andre anses den fornærmede for å være mindre beskyttelsesverdig enn ellers når det er han selv som er årsak til gjerningsmannens sinnsstemning. For det tredje vil sinnsstemningen og den krenkedes atferd kunne ha det resultat at den straffbare handlingen er så vidt unnskyldelig at straffen bør settes ned. Når dette resultat foreligger er det blitt ansett ønskelig med en anvendelig regel.

Bruken av ordene «gjøre handlingen så vidt unnskyldelig» viser at lovgiver anser den straffbare handlingen for å være mindre straffverdig i «berettiget harme»-tilfellene. Det understrekes imidlertid at handlingen er ikke helt unnskyldelig, men bare mindre straffverdig, jfr. «så vidt». Det vil i det videre, for å unngå misforståelser, anvendes begrepet straffverdig fremfor unnskyldelig.

2.2 Hva er «harme» og når må «berettiget harme» foreligge?

Det vil her foretas en relativt detaljert gjennomgang av hva «harme» er og når «berettiget harme» må foreligge etter § 80 e. Dette gjøres da det står lite om disse spørsmålene i teorien. Dessuten synes enkelte av uttalelsene i etterkant av Kristiansand tingretts dom, å kunne tyde på at enkeltes reaksjoner til dommen kan skyldes en manglende forståelse av ordet «harme».³⁸

Det følger av en naturlig språklig forståelse av «harme», at det er en sinnsstemning.³⁹ Sinnsstemningen omfavner følelsene sinne, indignasjon og vrede.⁴⁰ Panikk og redsel vil falle utenfor jfr. LB-2013-205961.

Når Høyesterett vurderer om harme foreligger, bruker de som oftest bare ordet «harme».⁴¹ Høyesterett har imidlertid også brukt ordet «sinne».⁴² Jeg vil i det videre veksle mellom å bruke ordene harme og sinne.

Ordene «har handlet i» i § 80 e synes å tale for at den berettigede harmen må foreligge på det tidspunkt den straffbare handling foretas. Ved at «i» følges av «berettiget harme», synes

---

³⁸ Se oppgavens avslutning hvor det vises til uttalelser i media om at det er voldshandlingen som er «berettiget» etter § 80 e.

³⁹ Se også S.K.I. 1925 s. 95–96 og NOU 1992: 23 s. 211.

⁴⁰ Bokmålsordboka (2016).

⁴¹ Se f.eks. Rt. 2007 s. 1052 og Rt. 2011 s. 274.

⁴² Se f.eks. Rt. 1951 s. 961: «Det er rimelig at domfelte ble sint (at han var "i berettiget harme").»

ordlyden å tale for at kravet til tidspunkt gjelder både for harmen og det faktum som gjør den berettiget. Et krav om at *harmen* må foreligge på handlingstidspunktet, synes å medføre at dersom lovbryteren først blir sint etter handlingstidspunktet, kommer ikke regelen til anvendelse. Det samme vil gjelde dersom lovbryteren har vært sint helt frem til handlingstidspunktet uten å forbli det når han først handler. Innholdet i kravet om at det faktum som gjør harmen *berettiget* også må foreligge på handlingstidspunktet, kan illustreres ved noen eksempler. Lars Holm har stjålet store pengesummer fra Peder Ås. Dersom Ås oppdager dette, blir sint og truer⁴³ Holm, vil han kunne ha handlet i berettiget harme. Om Ås derimot oppdager at pengene ikke er borte likevel, men forblir sint og truer Holm, vil hans harme ikke være berettiget. Dette fordi det faktum som kunne gjort harmen berettiget ikke foreligger på trusselstidspunktet. Det samme vil gjelde dersom Ås uprovosert truer Holm, og først etter trusselen stjeler Holm pengene fra Ås.

Denne regelforståelsen er støttet av rettspraksis ved at regelen kun er anvendt i tilfeller hvor både harme og berettigelse foreligger på handlingstidspunktet.⁴⁴ Verken forarbeider eller teori synes å tale imot en slik forståelse av regelinnholdet.

Med dette synes det å være gode holdepunkter for å anta at «berettiget harme» må foreligge på det tidspunkt den straffbare handling foretas.

2.3 Hva ligger i kravet om at harmen må være «berettiget»?

2.3.1 Provokasjonskravet – må det foreligge gode grunner for harmen?

Ordlyden i § 80 bokstav e tilsier at selve harmen må være «berettiget». Dette synes etter en naturlig språkforståelse å innebære at det må foreligge gode grunner for harmen. For å vurdere om noe er godt vil det måtte foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering hvor flere momenter vil kunne spille inn. Videre siden det er den reduserte *moralske* skyld som begrunner regelen, synes det nærliggende at også moralen avgjør hva som er en god grunn.⁴⁵ Moralene er skiftende og regelen vil dermed kunne «tillegges ulikt innhold på ulik tid, avhengig av hva den alminnelige oppfatningen av det aktuelle moralske...spørsmålet.»⁴⁶

---

⁴³ Straffeloven 2005 § 263.

⁴⁴ Se f.eks. Rt. 1999 s. 390 og Rt. 2004 s. 1066. I Rt. 2004 s. 1066 forelå «berettiget harme» på handlingstidspunktet, noe det ikke gjorde i Rt. 1999 s. 390.

⁴⁵ S.K.M. s. 97.

⁴⁶ Gisle (2010) s. 342-343.

Støtte for denne forståelsen kan finnes blant annet i Rt. 1951 s. 961 og Rt. 1998 s.1313. I Rt. 1951 s. 961 står det: «Det er rimelig at domfelte ble sint (at han var «i berettiget harme».)» Noe tilsvarende står i Rt. 1998 s. 1313, hvor det uttales: «Jeg kan ikke se at fornærmedes opptreden ga noen rimelig foranledning til dette, slik at det forelå berettiget harme.» Disse uttalelsene synes å tale for at en side ved kravet om at gjerningsmannens harme må være «berettiget», er at det må foreligge rimelig grunn eller foranledning til harmen. Høyesterett bruker ikke ordene «god grunn», men heller «rimelig» og «rimelig foranledning». Likevel synes domsuttalelsene å støtte det materielle regelinnholdet i avsnittet ovenfor, fordi en juridisk rimelighetsvurdering typisk har et innhold tilsvarende det jeg der har lagt til «god grunn».

Med dette synes det å være gode holdepunkter for å anta at en harme bare vil kunne være berettiget dersom det foreligger gode grunner for harmen.

Det kunne vært interessant å foreta en nærmere drøftelse av hva slags moralsk perspektiv som skal anvendes i en «god grunn»-vurdering. Skal f.eks. et pliktetisk⁴⁷ perspektiv legges til grunn? I så fall vil det kunne argumenteres for at eksistensen av «god grunn» til sinne, vil bero på om etiske plikter er blitt brutt. Eller skal et utilitaristisk perspektiv legges til grunn? I så fall vil det kunne argumenteres for «god grunn» til sinne der hvor fornærmede ikke har handlet på en slik måte som gir størst velvære for flest mulig mennesker.⁴⁸ Flere forskjellige etiske perspektiv kan tenkes. Problemstillingen synes vanskelig, noe moralvurderinger ofte er.⁴⁹ Av hensyn til oppgavens rammer, avgrenses det derfor mot denne problemstillingen.

2.3.1.1 *Må harmen være berettiget overfor fornærmede?*

Det kan spørres om det er likegyldig hvor den gode grunnen til harme stammer fra.

Det synes ikke å kunne utledes av bestemmelsens ordlyd et krav om at harmen må skyldes bestemte forhold.

Det følger imidlertid av motivene at det er «...den forutgående atferd *fra den krenkede* [som gjør] handlingen så vidt unnskyldelig...(min kursivering)». Atferd fra andre synes ikke å være tilstrekkelig etter regelen. Videre står det at «Handlingen må rette seg mot den personen som har forårsaket harmen hos lovbryteren».⁵⁰

---

⁴⁷ Martinsen (1).

⁴⁸ Martinsen (2).

⁴⁹ Jfr. Ot.prp. 2003-2004 s. 90-91.

⁵⁰ NOU 1992: 23 s. 211.

Høyesterettpraksis taler også for denne forståelsen av regelinnholdet. I Rt. 1998 s. 1313, f.eks., står det: «Jeg kan ikke se at *fornærmedes opptreden* ga noen rimelig foranledning til dette, *slik at* det forelå berettiget harme (min kursivering).» I Rt. 1983 s. 492 står det: «Etter min mening er det ved straffutmålingen tatt rimelig hensyn til de formildende momenter som skyldes *fornærmedes provoserende atferd, og den harme som domfelte av denne grunn med rette måtte ha* (min kursivering).» Uttalelsene taler for at provokasjon fra fornærmede kan medføre berettiget harme. Lest isolert synes ikke uttalelsene nødvendigvis å utelukke at provokasjon fra andre også kan gjøre det. Det at Høyesterett stadig vurderer om fornærmedes, og ikke andres, atferd gir god grunn til harme, synes imidlertid å tale for at kun fornærmedes atferd kan medføre berettiget harme.

Også teorien støtter opp om at provokasjonen må komme fra fornærmede.⁵¹

Således synes det å være gode holdepunkter for å anta at det er et vilkår etter regelen i § 80 e at harmen er berettiget overfor fornærmede. Det at det bare er forutgående atferd fra den fornærmede selv som kan gjøre harmen berettiget, synes å ha to sider. Den ene er at annet enn atferd fra fornærmede ikke kan berettigg harme. Således vil det ikke foreligge berettiget harme om Ås mister hus og familie til lynnedslag. Heller ikke vil han være i berettet harme overfor Holm dersom Kirkerud brenner ned Ås sitt hus og dreper hans familie. Ås vil derimot kunne være i berettiget harme overfor Kirkerud. For det andre må gjerningsmannens straffbare handling være rettet mot den som har provosert han. I eksempelet ovenfor med Kirkerud som har brent ned et hus, vil Ås bare kunne handle i berettiget harme om han gjør en straffbar handling som krenker Kirkerud. Dersom han er sint på Kirkerud med lar dette sinnet gå utover Holm ved en voldshandling, vil ikke denne handlingen være gjort i berettiget harme.

2.3.1.2 *Provokasjonshandlingen*

En provokasjon vil foreligge når fornærmedes atferd gir god grunn til harme. Det kan i forlengelsen av dette spørres om det kan oppstilles et krav om at fornærmedes provoserende atferd må være ulovlig eller straffbar.

Dommen inntatt i Rt. 1984 s. 744 vil bli nærmere behandlet lenger nede i oppgaven, særlig i punkt 3.1 og 3.3. Det fremheves imidlertid allerede her at provokasjonshandlingen i dommen bestod, noe forenklet, av å ha samleie med tiltales samboer. Slik atferd er verken ulovlig eller

---

⁵¹ Se f.eks. Matningsdal (2015) s. 710.

straffbar. Likevel fant Høyesterett at tiltalte hadde handlet i berettiget harme. Med dette synes det ikke å kunne oppstilles et krav om at provokasjonen må være ulovlig eller straffbar.

Det synes å være et vidt spekter av provoserende atferd som kan medføre berettiget harme. I motivene nevnes blant annet vold, ødeleggelse av ting og æreskrenkelser.⁵² Det kan imidlertid spørres om visse provokasjoner etter sitt slag ikke vil kunne berettige en harme. Vil f.eks. veldedige handlinger kunne medføre berettiget harme?

Ordlyden i § 80 bokstav e synes å tale for at all slags atferd kan medføre berettiget harme. Det kreves at harmen er ”berettiget”, ikke at denne berettigelsen skyldes bestemte typer atferd. Ordlyden taler således for at det skal foretas en konkret vurderingen av om det foreligger ”god grunn” til harme, ikke for at det skal foretas en kategorisk avskjærelse basert på provokasjonstypen. Teoretisk sett og beroende på omstendighetene vil således selv en veldedig handling kunne utløse en berettiget harme.

Dette synes å støttes av forarbeidene. Det står i S.K.M.: «Hvad angaar berettiget Harme i Almindelighed, har vi ialfald ved *Legemsfornærmelser og Ærekrænkelser* gjort en vidtgaaende Anvendelse deraf...Det er klart, at Hensynet maa have samme Berettigelse f. Ex. ved *Ødelæggelse af Ting* og ved *Drab* (min kursivering).»⁵³ Dette forarbeidet synes å tale for at berettiget harme vil kunne utløses av legemsfornærmelser, æreskrenkelser, ødeleggelse av ting og ved drap. S.K.I 1925 oppstiller også eksempler på hva som kan medføre berettiget harme: «...f. eks. et overfall på sakesløs person, en skadegjerning på offentlig eller privat eiendom eller en hensynsløs utnyttelse av en rettslig makt.»⁵⁴ Ved at forarbeidene benevner tilfellene for eksempler, synes listen av provokasjonshandlinger ikke å være uttømmende. Dessuten synes det vide spekteret av provokasjonstyper som nevnes å tale for at all slags provokasjoner kan medføre berettiget harme.

Også gjennom hensynet bak regelen om berettiget harme, taler forarbeidene for at all slags atferd kan medføre berettiget harme. Dette fordi alle slags provokasjonstyper kan tenkes å redusere en handlings straffverdighet og fornærmedes beskyttelsesverdighet. Ved å tolke bestemmelsen dithen at provokasjonstypen ikke setter skranker, vil bestemmelsens formål best nås.

Rettspraksis synes ikke å ha tatt stilling til problemstillingen.

---

⁵² S.K.M. s. 97.

⁵³ S.K.M. s. 97.

⁵⁴ S.K.I 1925 s. 96.

Videre synes gode grunner å tale mot å ekskludere visse provokasjonstyper, da løsningen vil være til gjerningsmannens ugunst.

Etter dette synes det å være gode holdepunkter for å anta at all slags provokasjonstyper kan medføre berettiget harme. Typen av provokasjon vil imidlertid kunne spille inn på om det foreligger en god grunn til sinne, jfr. 2.3.1 og hvor sterk grunnen eventuelt er. Det vil f.eks. foreligge sterkere provokasjon om fornærmede har drept tiltaltes barn, enn om han har ødelagt tiltaltes bil.

Videre er det blitt hevdet i teorien at det ikke kreves at provokasjonen må være rettet mot gjerningsmannen.⁵⁵ Dette synes støttet blant annet av forarbeidene gjennom eksemplene som der oppstilles.⁵⁶ Provokasjon ved drap vil f.eks. ikke være mulig om gjerningsmannen er den drepte. Denne regelforståelsen medfører at det vil kunne være tilstrekkelig til å berettiggjøre gjerningsmannens harme at fornærmede f.eks. mishandler en gutt. Det er imidlertid fortsatt gjerningsmannens harme som er vurderingstemaet. Spørsmålet vil således ikke være om gutten hadde god grunn til å bli sint, men om gjerningsmannen hadde det. I en slik vurdering vil det at provokasjonen ikke er rettet mot gjerningsmannen, kunne være et moment som taler mot «god grunn» til sinne. Øvrige momenter vil imidlertid kunne tale med tilstrekkelig styrke for at harmen er berettiget, til at dette vurderingsresultatet fører frem.

2.3.2 Forholdsmessighetskravet

Når provokasjonssituasjonen først har hendt, kan det spørres om enhver handling foretatt i sinne overfor provokatøren vil være foretatt i berettiget harme. Det kan f.eks. tenkes at Marthe Kirkerud blir befølt på brystet av en fremmed mann på gaten. Vil det da være uten betydning for berettigelsen av harmen om hun i sin forargelse reagerer med et klask, et hardt slag eller et skudd i hodet? Det vil her vurderes om «berettiget harme»-vurderingen er relativ, slik at desto mer straffverdig gjerningsmannens handling er, desto sterkere provokasjon kreves for å berettiggjøre harmen.

En naturlig språklig forståelse av «berettiget harme» synes å tale imot at vurderingen er relativ. Enten har gjerningsmannen en god grunn til å være sint eller så har han det ikke. Om Marthe blir befølt av en fremmed, har hun god grunn til å være sint uavhengig av hvordan hun deretter handler.

---

⁵⁵ Se Skeie (1946) s. 362-363 og Matningsdal (2015) s. 710.

⁵⁶ S.K.M. s. 97 og S.K.I. 1925 s. 96.

Det følger imidlertid av motivene⁵⁷ at «Et sentralt moment ved avgjørelsen [av om harmen er berettiget] er om det har vært forholdsmessighet mellom atferden som utløste harmen og den handlingen harmen ledet til.»

Også høyesterettspraksis taler for vurderingens relativitet, jfr. blant annet avgjørelsen inntatt i Rt. 1978 s. 147. Saken omhandlet anke over domfellelse for et drap. Anken rettet seg mot lovanvendelsen, subsidiært mot straffutmålingen og sikringen. Faktum var at tiltalte hadde blitt krenket ved en homoseksuell tilnærming. Fornærmede hadde masturbert og ville at tiltalte skulle berøre hans kjønnsorgan. Tiltalte responderte på dette ved å slå fornærmede med flat hand i hodet slik at han mistet balansen og falt over bord. Deretter lot tiltalte fornærmede bli liggende hjelpeløs i sjøen slik at han druknet.

Høyesterett kom til at anken over lovanvendelsen ikke førte frem. Retten var enig i at det forhold at tiltalte forsettlig unnlot å avverge drukningen ble rammet av strl. 1902 § 233. Når det gjaldt anken over straffutmåling uttalte Høyesterett: «Anken over straffutmålingen går ut på at betingelsene for å gå under minimumstraffen etter § 233 er til stede, jfr. straffelovens § 56 nr. 1 og 2. Det eneste moment som etter mitt syn kunne komme på tale, måtte være om domfelte kunne sies å ha handlet i berettiget harme, jfr. § 56 nr. 1 b. Jeg er imidlertid enig med lagmannsretten i at «den faretruende situasjon avdøde befant seg i, måtte overskygge totalt mulig tidligere berettighet harme hos tiltalte». Jeg er derfor enig i at betingelsene for å nedsette straffen etter straffelovens § 56 i dette tilfelle ikke er til stede.» Formuleringen «mulig tidligere berettighet harme», synes å tale for at fornærmedes atferd ville kunne berettige en harme ved visse straffbare handlinger, men ikke alle. Videre synes bruken av ordet «overskygge» å indikere at det i dette tilfellet ble ansett å foreligge uforholdsmessighet mellom provokasjonen og handlingens straffverdighet. Når Høyesterett deretter konkluderer med at vilkårene etter § 56 «derfor» ikke er til stede, synes det mulig å tolke dommen dithen at forholdsmessighet mellom provokasjon og straffverdighet er et vilkår for «berettiget harme».

Det kan spørres om forholdsmessighet er et viktig moment eller et ubetinget krav for berettigelse. Bruken av ordet «moment» i motivene⁵⁸ taler for at berettiget harme vil kunne foreligge selv ved uforholdsmessighet. «Sentralt» taler for at det i så fall skal mye til. Selv om det står i forarbeidene at forholdsmessighet er et moment, gjøres dette ved redegjørelsen av gjeldende rett, som ønskes videreført. Gjeldende rett på dette tidspunkt, som det vil komme frem av oppgavens neste avsnitt, synes å ha vært at forholdsmessighet var et krav. Således

---

⁵⁷ NOU 1992: 23 side 211.

⁵⁸ NOU 1992: 23 side 211.

virker dette forarbeidet å tale for forholdsmessighet som et krav. Denne tolkningen er imidlertid ikke klar.

Det finnes ikke ett tilfelle hvor Høyesterett har påvist manglende forholdsmessighet, men likevel anvendt regelen om berettiget harme. Dette taler for forholdsmessighet som et krav.

Med dette synes det å være gode holdepunkter for å anse forholdsmessighet mellom provokasjon og straffverdighet for å være et ubetinget krav etter regelen om berettiget harme. For øvrig synes dette å ha tilslutning i teorien.⁵⁹

Det kan spørres hva det nærmere innholdet i forholdsmessighetskravet er. To forhold synes å kunne tale for en mer presis formulering av forholdsmessighetskravet. Det ene er at straffverdigheten til gjerningsmannens handling påvirkes av om det foreligger en provokasjon.⁶⁰ Det andre forholdet er at manglende forholdsmessighet vil utelukke anvendelse av «berettiget harme»-regelen og straffnedsettelsen den åpner for. Med disse forhold i tankene synes det mulig å presisere forholdsmessighetskravet dithen at fornærmedes forutgående provokasjon må ha en slik styrke at den reduserer gjerningsmannens handling sin straffverdighet tilstrekkelig til at det vil være legitimt å åpne for straffnedsettelse.

Støtte for denne forståelse finnes i motivene ved formålet bak regelen. Regelen er ment å anvendes først når en harme som skyldes krenkedes atferd gjør «...handlingen så vidt unnskyldelig at straffen bør settes ned.»⁶¹

2.3.3 Straffverdigheten til gjerningsmannens handling

I punkt 2.3.2 kom det frem at forholdsmessighet mellom fornærmedes provokasjon og handlingens straffverdighet kreves for at harmen skal kunne være «berettiget». Med tanke på betydningen straffverdighet har for regelen om berettiget harme, samt begrepets upresise karakter,⁶² vil det her gjøres rede for begrepets innhold.

Begrepet synes ikke å ha blitt klart definert verken i lov eller Høyesteretts praksis. I forbindelse med revisjon av svensk straffelovgivning, har imidlertid det tilsvarende svenske begrepet «straffvärde» blitt grundig analysert.⁶³ Begrepets innhold er også blitt drøftet i

---

⁵⁹ Andenæs (2004) s. 442, Matningsdal (2015) s. 767 og 710.

⁶⁰ Dette vil komme frem av punkt 2.3.3.

⁶¹ NOU 1992: 23 s. 211.

⁶² Eskeland (2015) s. 140.

⁶³ Eskeland (2015) s. 140.

teorien. Det vil i de følgende avsnittene vises hvilket begrepsinnhold utenlandsk nasjonal rett og norsk teori taler for. Argumentene som utledes av disse kildene, vil ha selvstendig vekt i kraft av å være utledet av relevante rettskildefaktorer. Det understrekes imidlertid at begrepsinnholdet disse rettskildefaktorene taler for, synes støttet av høyesterettspraksis.⁶⁴

I SOU 1986:14⁶⁵ står det at: «Ett brotts straffvärde bör grundas på graden av förkastlighet hos brottet. Härvid blir det fråga om att göra en bedömning främst av brottets skadlighet och farlighet i vid bemärkelse mot bakgrunden av det värde eller det intresse som straffstadgandet avser att skydda. Vid denna bedömning är människors uppfattning i allmänhet av stor betydelse.» Det nevnes videre i forarbeidet at det vil være av betydning for straffverdigheten hvilke interesser eller verdier som krenkes ved forbrytelsen. Det vises til at «...liv ges ett högre värde än frihet, frihet ett högre värde än egendom och hälsa ett högre värde än ära.» Deretter opplyses det om at det vil være av betydning i hvilken grad interessen eller verdien blir krenket. Således vil f.eks. handlinger som «...innebär att man helt tillgodogör sig annans egendom, t. ex. stöld eller förskingring, måste bedömas som allvarligare än sådana gärningar som innebär endast att man använder egendom olovligt, t. ex. olovligt brukande.» Forarbeidet nevner videre at også skyldgraden vil påvirke straffverdigheten.

Eskeland synes å tiltre denne oppfatningen av «straffvärde», samtidig som han synes å være av den oppfatning at det norske uttrykket har tilsvarende meningsinnhold.⁶⁶ Eskeland presiserer videre begrepsinnholdet ved å føye til at med skyldgrad siktes det «...ikke bare [til] skillet mellom skyldformene forsett og uaktsomhet, men også til grad innenfor den enkelte skyldform, f.eks. om uaktsomheten er simpel eller grov...» Eskeland fremhever også at «handlingssituasjonen (f.eks. om fornærmede hadde samtykket⁶⁷ eller ikke).» vil være av betydning for straffverdigheten.

At provokasjon er en omstendighet som reduserer en handling's straffverdighet, kommer blant annet frem av NOU 1992: 23 ved uttalelsen om at «...gjerningspersonens sinnstilstand (harmen) og den forutgående atferd fra den krenkede *kan gjøre handlingen så vidt unnskyldelig* at straffen bør settes ned (min kursivering).»⁶⁸

---

⁶⁴ Eskeland (2015) s. 140 og 141. Av hensyn til oppgavens rammer, samt av pedagogiske hensyn, vil denne praksisen ikke gjennomgås nærmere. Det anses tilstrekkelig for avsnittets formål å vise til Eskeland som opplysningskilde for hva som kan utledes av rettspraksis.

⁶⁵ SOU 1986:14 s. 147-148.

⁶⁶ Jfr. blant annet hans henvisning til motivet på side 140 i Eskeland (2015).

⁶⁷ Eskeland synes å forutsette en forbrytelse av det slag hvis ikke kan gjøres straffefri ved samtykke, se f.eks. strl. 2005 § 275, jfr. § 276.

⁶⁸ NOU 1992: 23 s. 211.

2.4 Hvordan skal den faktiske situasjon bedømmes?

Det kan spørres hvordan den faktiske situasjon skal bedømmes når berettiget harme vurderes. Det følger av strl. 2005 § 25 at «Enhver skal bedømmes etter sin oppfatning av den faktiske situasjonen på handlingstidspunktet.» Ordlyden taler for at det faktum lovbryter tror foreligger på handlingstidspunktet, er det rettsanvender må bygge på når han vurderer om gjerningsmannen har handlet i berettiget harme.

Støtte for denne forståelsen er blant annet å finne i motivene⁶⁹, hvor det står at dersom «...lovbryteren [har] tatt feil av den faktiske situasjonen og f eks forvekslet en tredjeperson med den som har begått den krenkende handlingen, vil prinsippet om at lovbryteren skal bedømmes ut fra sine egne faktiske forestillinger, komme til anvendelse, jf strl § 42 [§ 25 i straffeloven 2005]. Dermed vil straffen kunne nedsettes selv om handlingen har gått ut over en uskyldig tredjeperson.»

Med dette synes det å være gode holdepunkter for å anta at den faktiske situasjonen skal bedømmes ut fra gjerningsmannens forestillinger også ved regelen om berettiget harme.

2.5 Hvilken betydning har selvforskyldt rus?

Det kan spørres hvilken betydning selvforskyldt rus har for regelen om berettiget harme. Det følger av motivene⁷⁰ «...at selvforskyldt rus ikke kommer i betraktning.» Dette innebærer at ved vurderingen av om harmen er berettiget, må det vurderes om den hadde vært det om gjerningsmannen hadde vært i edru tilstand.⁷¹

Det kunne vært interessant å drøfte innholdet i og virkningene av selvforskyldt rus nærmere. Det avgrenses imidlertid mot en slik drøftelse av hensyn til oppgavens ramme.

2.6 Kreves faktisk årsakssammenheng mellom provokasjonen og harmen?

I punkt 2.3.1.1 ble det gjort rede for at gjerningsmannens harme må være berettiget overfor fornærmede. Det kan i forlengelsen av dette spørres om fornærmedes atferd må være den faktiske årsaken til gjerningsmannens harme. Hva som menes med dette, illustreres ved hjelp

---

⁶⁹ NOU 1992: 23 s. 211.

⁷⁰ S.K.I. 1925 s. 95.

⁷¹ Støtte for denne regelforståelsen finnes blant annet i LA-2011-78965. Det uttales i denne dom: «I den grad domfeltes selvforskyldte beruselse har påvirket hans bedømmelsesevne, får dette ikke noen betydning da han skal bedømmes som edru.»

av eksempler. Peder Ås skader bilen til Lars Holm ved gjentatte slag med et balltre. Holm blir sint pga. dette og i dette sinnet gir han Ås sin motorsykkel tilsvarende behandling.⁷² Her vil Ås sin atferd rent faktisk være årsak til Holms harme. Annerledes vil det være i denne situasjon: Holm gjorde noe veldig dumt på jobb en dag. På veg hjem ser han bilen sin bli skadet ved gjentatte balltreslag fra Ås. Plutselig og i sinne gir Holm Ås sin motorsykkel lik behandling. Holm er imidlertid ikke sint pga. Ås sin atferd. Holms sinne skyldes arbeidstabben, og han lar dette sinnet gå ut over Ås sin motorsykkel. Utad vil situasjonene omtalt i eksemplene være helt like. Forskjellen ligger i den faktiske årsaken til den indre harmen.

Det står i motivene⁷³ at «Et sentralt moment ved avgjørelsen er om det har vært forholdsmessighet mellom atferden som utløste harmen og den handlingen harmen ledet til.» Bruken av ordet «som» synes å tale for et krav om faktisk årsakssammenheng. Noe annet ville vært tilfellet om det hadde blitt brukt en formulering slik som «som kunne utløst harmen» eller «som er egnet til å utløse harme».

Høyesterettspraksis taler også for at det må foreligge faktisk årsakssammenheng, jfr. blant annet Rt. 1983 s. 492. Det står i denne avgjørelsen: «Etter min mening er det ved straffutmålingen tatt rimelig hensyn til de formildende momenter som skyldes fornærmedes provoserende atferd, og den harme som domfelte *av denne grunn* med rette måtte ha (min kursivering).»

Med dette synes det å være gode holdepunkter for å anta at det kreves faktisk årsakssammenheng mellom provokasjonen og harmen.

2.7 Hva er situasjonsbetingelse og hvilken betydning har det?

I Rt. 2002 s. 1523 står det at: «...bestemmelsen [om berettiget harme] tar i første rekke sikte på de situasjonsbetingede tilfellene hvor retten etter en vurdering finner at en nært forutgående atferd fra fornærmedes side gjør harmen berettiget.»

Det kan spørres hva som ligger i uttrykket «de situasjonsbetingede tilfellene». Det vil føre for langt å foreta en grundig vurdering av dette i denne oppgaven, da oppgavens fokus skal ligge på utroskap. Imidlertid kan en viss pekepinn oppstilles. Dommen inntatt i Rt. 2002 s. 1523 synes å tale for at et tilfelle vil være situasjonsbetinget når «...retten etter en vurdering finner

---

⁷² Straffeloven 2005 § 351.

⁷³ NOU 1992: 23 s. 211.

at en nært forutgående atferd fra fornærmedes side gjør harmen berettiget.» Sitatet skiller seg fra en alminnelig beskrivelse av regelen om berettiget harme ved tillegget av «nært». Dette synes å indikere at om et tilfellet er situasjonsbetinget vil bero på om fornærmedes provokasjon er tidsmessig nær gjerningsmannens straffbare handling.

Dommen inntatt i Rt. 1984 s. 744 kan synes å være et tilfelle hvor provokasjonen var tilstrekkelig nær forbrytelsen til at situasjonsbetingelse forelå. I saken var fornærmedes provoserende atferd todelt. Den ene delen, samleie med tiltaltes samboer, ble oppdaget noen minutter før drapshandlingen. Den andre delen, det å gå naken fra soverom til stue, skjedde rett før drapshandlingen. Det sies ikke uttrykkelig i dommen at tilfellet var situasjonsbetinget. Imidlertid taler det at situasjonen beskrives som «akutt» for at Høyesterett anså tilfellet for å være å være det. Videre dersom tilfellet ikke hadde vært situasjonsbetinget, synes høyesterettspraksis⁷⁴ å tale for at dette ville blitt problematisert.

I Rt. 1988 s.1214 ble tilfellet ikke ansett for å være situasjonsbetinget. Det står i dommen at «Selv om domfelte hadde vært utsatt for alvorlige krenkelser gjennom lang tid fra sin samboer, forelå ingen akutt eller tilspisset situasjon da det straffbare forhold fant sted. Domfelte hadde da fjorten dagers tid - etter politianmeldelsen - bodd hos sin mor». Dommen synes å tale for at situasjonsbetingelse ikke vil foreligge to uker etter en provokasjon.

LH-2008-98333 er blitt beskrevet som et grensetilfelle.⁷⁵ Av interesse i saken er det at det hadde vært et kort tidsmessige avbrudd mellom fornærmedes provoserende handling og tiltaltes straffverdige handling. Avbruddet bestod av at tiltalte gikk fra fornærmede til en kiosk i nærheten, før han deretter returnerte til fornærmede og begikk den straffverdige handlingen. Lagmannsretten fant at handlingen ble begått i berettiget harme. Det ble uttalt: «Det tidsmessige avbruddet mellom den provoserende handling og tiltaltes reaksjon, fordi tiltalte gikk til en kiosk i nærheten og tilbake, gjør tiltaltes reaksjon til en grovere handling enn om han hadde dyttet vekk fornærmede i en pågående krangel. Lagmannsretten finner likevel at tidsintervallet fra tiltalte gikk ut av situasjonen til han var tilbake igjen i køen, var så kort at dette ikke fratar tiltaltes reaksjon karakteren av en handling begått i harme over forutgående provokasjon.» Lagmannsretten synes ikke å ta standpunkt til om tilfellet er situasjonsbetinget, men lar heller tidsaspektet være et moment som øker straffverdigheten til forbrytelsen. Det at lagmannsretten verken nevner situasjonsbetingelse eller omtaler tilfellet som tvilsomt, gjør at jeg er uenig i at dommen kan tas til inntekt for at dette er et grensetilfelle. Jeg er derimot enig i at domstilfellet er mindre situasjonsbetinget enn tilfeller

---

⁷⁴ Se f.eks. Rt. 1998 s.599 og Rt. 2002 s.1523. Se Johansson (2014) s. 27.

⁷⁵ Johansson (2014) s. 30-31.

uten tidsavbrudd. Imidlertid synes det ikke å kunne utledes av dommen om domstilfellet er på kanten av det som kan kalles situasjonsbetinget eller bare litt mindre i kjernen av begrepet.

Som nevnt tar bestemmelsen om berettiget harme «...i første rekke sikte på de situasjonsbetingede tilfellene...», jfr. Rt. 2002 s. 1523. I påfølgende setning i dommen, står det: «Det er i rettspraksis lagt til grunn at en berettiget harme også vil kunne bygge seg opp gjennom krenkelser over et langt tidsrom. Men etter praksis skal man - utenfor de situasjonsbetingede tilfeller - generelt sett vise forsiktighet med å anvende straffeloven § 56 nr. 1 b. Særlig gjelder det hvor det dreier seg om et så alvorlig forhold som drap. Om praksis viser jeg til Rt-1998-559 [Rt. 1998 s 599] og de tidligere avgjørelser fra Høyesterett som det er vist til i denne dommen.»

Domsuttalelsen synes å tale for at «berettiget harme» vil kunne oppstå også utenfor de situasjonsbetingede tilfellene. Et slikt annet tilfelle vil være hvor harmen har bygget seg opp over tid. Det skal imidlertid vises tilbakeholdenhet med å anvende regelen utenfor de situasjonsbetingete tilfellene, og tilbakeholdenhetsgraden vil bero på det straffbare forholdets alvorlighet. Det synes å kunne utledes av øvrig rettspraksis at tilbakeholdelsesgraden, foruten forholdets alvorlighet, vil bero på hvor lang tid som har passert siden forrige provokasjon.

Det kan blant annet⁷⁶ vises til Rt. 1998 s. 599. Tiltalte hadde satt fyr på naboens hus mens han lå og sov. Naboen hadde misbrukt tiltalte seksuelt fra han var 8-9 år. I dommen uttales det at: «Det forelå ikke en akutt eller tilspisset situasjon da brannstiftelsen fant sted, og som påpekt av lagmannsretten var det minst ett år siden det hadde vært seksuell kontakt mellom domfelte og fornærmede.» Det som står foran kommategnet i sitatet, synes å være en henvisning til at tilfellet ikke er situasjonsbetinget. Når Høyesterett, etter å ha kommet frem til at det ikke foreligger et situasjonsbetinget tilfelle, trekker frem hvor lang tid som har passert siden forrige provokasjon, kan dette synes å tale for at dette har betydning for tilbakeholdelsesgraden.

Rt. 2002 s. 1523 nevner to tilfeller hvor berettiget harme kan oppstå; de situasjonsbetingede tilfellene og de tilfellene hvor harmen har bygget seg opp over lang tid ved flere krenkelser. Dommens ordlyd kan synes å implisere at berettiget harme kun vil kunne oppstå i disse to tilfellene. Dette kommer frem ved at det vises til at bestemmelsen «...tar i første rekke sikte på de situasjonsbetingede tilfellene...» før det nevnes at «...berettiget harme [vil] også...kunne bygge seg opp gjennom krenkelser over et langt tidsrom.» Imidlertid er ikke denne tolkningen klar, da det ikke er anvendt ord slik som «kun» eller «utelukkende». Videre

---

⁷⁶ Se også f.eks. Rt. 2002 s. 1523.

synes den vide formuleringen «...utenfor de situasjonsbetingede tilfeller...» å implisere at berettiget harme vil kunne oppstå i tilfeller som verken er situasjonsbetingede eller oppbyggende. Med dette og under tvil, tolker jeg dommen dithen at regelen om berettiget harme vil kunne anvendes i tilfeller som verken er situasjonsbetingede eller oppbyggende.

Forarbeidene, ved hensynene bak regelen, synes også å tale for denne regelforståelsen. Det kan tenkes et tilfelle hvor gjerningsmannens harme er utløst ved én provokasjonshandling som fant sted lenge før den straffbare handlingen, men hvor gjerningsmannens harme samtidig har vedvart frem til handlingstidspunktet. Dette er ikke et av de to tilfellene som nevnes i Rt. 2002. s 1523. Likevel vil gjerningsmannen i et slikt tilfelle ha redusert straffverdighet grunnet harmen, samtidig som fornærmede vil være mindre beskyttelsesverdig grunnet provokasjonen.⁷⁷

Med dette synes det å være gode holdepunkter for at «berettiget harme»-regelen vil kunne anvendes i flere tilfeller enn de situasjonsbetingede og oppbyggende tilfellene. Det kan spørres hvordan disse øvrige tilfellene skal behandles. Da tilfellene ikke er situasjonsbetingede, synes det samme å gjelde for dem som for oppbyggelsestilfeller, jfr. uttalelsen i Rt. 2002 s. 1523 om tilfeller utenfor de situasjonsbetingede. Imidlertid understrekes et viktig element. Det er fremdeles et vilkår at harmen foreligger på handlingstidspunktet. Ved vedvarende harme vil det være en risiko for at harmen har forandret seg til hevnmotiv. Om dette forhold vises det til de svenske forarbeiders uttalelse til den liknende svenske regelen:

«Ju längre tid som förflyter mellan kränkningen och motreaktionen, desto mindre vikt tillmäts den provokationsbaserade strafflindringen. Om det drar ut på tiden kan det hända att en strafflindrande provokationssituation i något skede övergår i en hämndbaserad straffskärpningsituation.»⁷⁸

2.8 Må krenkede ha status som fornærmet?

Ovenfor er ordet fornærmet brukt i en rekke sammenhenger. Det er blant annet skrevet at fornærmede må være den som provoserer. Det kan således spørres hva som gjelder ved straffbare handlinger uten fornærmede. Dette vil være tilfellet ved straffebud som er ment å beskytte offentlig interesser.⁷⁹

---

⁷⁷ Jfr. punkt 2.1.

⁷⁸ RP 44-2002 s. 208.

⁷⁹ Fredriksen (2009) side 74-75.

Forarbeidene veksler mellom å bruke ordet «fornærmede» og «krenkede».⁸⁰ Bruken av «krenkede» taler for det ikke kreves status som fornærmet og at det vil være tilstrekkelig at tiltaltes straffbare handling har krenket provokatøren for at regelen om berettiget harme skal kunne komme til anvendelse.

Støtte for denne forståelse finnes blant annet i Rt. 1988 s. 1214. Saken omhandlet en kvinne som var tiltalt blant annet for overtredelse av strl. 1902 § 148 første ledd første straffalternativ. Hun hadde satt fyr på en leilighet. § 148 er satt til å verne offentlige interesser jfr. dens ordlyd. Således vil brudd på straffebudet ikke gi noen status som fornærmet. Likevel vurderte Høyesterett om ildspåsettelsen var blitt gjort i berettiget harme. Retten kom til at dette ikke var tilfellet fordi det bør «...generelt vise[s] forsiktighet med å bruke strl. § 56 nr. 1 b utover de situasjonsbetingede tilfeller. Etter min mening må det i dette tilfellet også tillegges betydning at domfelte utsatte ikke bare samboeren, men også andre for stor fare ved ildpåsettelsen.» Høyesteretts manglende problematisering av betydningen av status som fornærmet, synes å implisere at det ikke kreves at krenkede har status som fornærmet for at «berettiget harme»-regelen skal kunne anvendes.

Med dette synes det å være gode holdepunkter for å anta at det ikke er et krav etter «berettiget harme»-regelen at krenkede har status som fornærmet.

2.9 Burde berettiget harme avskaffes som straffnedsettelsesgrunn?

De lege lata eksisterer det en regel om straffnedsettelse ved handling foretatt i berettiget harme. Det vil her foretas en de lege ferenda drøftelse om berettiget harme burde avskaffes som straffnedsettelsesgrunn. Drøftelsen synes egnet til inndeling i to underspørsmål. Det ene er om det burde tas hensyn til forbrytelsens kontekst ved straffutmålingen. Det andre er dersom konteksten tillegges betydning, burde berettiget harme være en omstendighet til gjerningsmannens gunst.⁸¹ Først hvis begge spørsmålene besvares positivt, vil svaret til punktets hovedspørsmål være negativt.

Når det gjelder det første underspørsmålet, kan det påpekes at forbrytelser blir ikke foretatt i et vakuum. Det vil alltid foreligge en kontekst som vil påvirke straffverdigheten til gjerningsmannens handling. Dette kan illustreres ved å sammenstille to tenkte tilfeller med lik forbrytersk handling. I tilfelle en, har Peder Ås blitt psykisk terrorisert gjennom hele skolegangen sin. En dag får han nok og slår til den som står bak det. I tilfelle to, er Lars Holm

---

⁸⁰ Se f. eks punkt 2.1.

⁸¹ Være det ved straffnedsettelse eller som formildende omstendighet i den konkrete straffutmålingen.

en sadist som elsker å påføre pinsel og smerte. En dag ser han en far leke med sin sønn. Holm går bort til mannen og slår han foran barnet for å skjemme ut faren. I begge tilfellene er forbrytelsen en kroppskrenkelse ved slag. Konteksten er imidlertid annerledes og gjør at Holms handling fremstår som den mest straffverdige. Regler som den i § 80 e tillegger handlingers kontekst betydning for straffen. Dette synes jeg er ønskelig. Ved å tillegge konteksten betydning, gjøres straffutmålingen fleksibel og samtidig bedre egnet til å gi en konkret rettferdig straff.

Til underspørsmål to, bemerkes det at i en berettiget harme situasjon, vil gjerningsmannen være i en sinnsstemning som vil gjøre det vanskeligere å utøve selvbeherskelse og lettere å foreta forbrytelser. Selv den mest moralske person kan bli fristet til å gjøre noe forbrytersk ved stort nok raseri. Siden sinnsstemningen skal være «berettiget», vil harmen i disse tilfellene være både forståelig og menneskelig. Gjerningsmannen er altså med god grunn i en tilstand av redusert beherskelse. Dette synes jeg taler for «berettiget harme» som en omstendighet som burde være i gjerningsmannens favør. At omstendigheten burde være i gjerningsmannens favør, mener jeg styrkes av at det kreves at gjerningsmannens forbryterske handling skal gå ut over den som er årsak til den berettigete sinnstilstanden. Gjerningsmannens forbrytelse vil altså ikke være blind, men rettet mot den som har krenket han. Av disse grunner er jeg enig i at berettiget harme burde være en omstendighet i gjerningsmannens favør ved straffutmålingen.

Med dette mener jeg at berettiget harme ikke burde avskaffes som straffnedsettelsesgrunn.

3 Berettiget harme – et utroskapsrettet perspektiv

I kapittel 2 har jeg gjort generelt rede for regelen om berettiget harme. I kapittel 3 vil jeg bygge på det som der fremkom og rette fokus på hvilken betydning utroskap kan ha for regelen om berettiget harme.

Det har blitt diskutert i media om utroskap i det hele tatt kan medføre berettiget harme. Da forskjellige standpunkter til dette er kommet frem i media og disse synes egnet til å påvirke samfunnets oppfatning av regelen, vil dette spørsmålet drøftes først. Deretter vil det drøftes om bruken av regelen i utroskapstilfellene, sender et uheldig signal.

Som det fremkom i punkt 2.3, vil berettigelsen av gjerningsmannens harme bero på fornærmedes provokasjon, forbrytelsens straffverdighet og forholdet mellom disse. Det vil i punktene 3.3 til 3.5 foretas et dypdykk i disse tre forhold med et utroskapsrettet perspektiv. Det vil drøftes hvilke omstendigheter som påvirker en utroskapsprovokasjon sin styrke. Det vil dernest drøftes når forholdet mellom utroskapsprovokasjon og straffbar handling er slik at

regelen om berettiget harme kan anvendes. Da det kan virke som om betydningen av relasjonen mellom gjerningsmannen og fornærmede kan ha blitt oversett i enkelte dommer, vil dette forholds betydning også drøftes.

Det vil deretter drøftes hvilken betydning kjønn har for regelen om berettiget harme. Dette gjøres da den alminnelige oppfatningen i samfunnet ved første blick kan synes å være at kjønn har betydning for en handlings straffverdighet. Med tanke på det multikulturelle samfunnet Norge er blitt, vil betydningen av gjerningsmannens kulturelle bakgrunn også drøftes. Dernest vil det drøftes hvilken betydning regelen om berettiget harme har når gjerningsmannen er en annen enn den som er blitt direkte utsatt for utroskap. Til slutt vil det drøftes om utroskap burde kunne medføre berettiget harme.

Det vil videre i oppgaven anvendes en selvlaget terminologi av pedagogiske årsaker. Den som er i et forhold med gjerningsmannen, kalles U1. Den som U1 har et forhold med, foruten gjerningsmannen, kalles U2.

3.1 Kan utroskap medføre «berettiget harme»?

Jusprofessor ved Universitet i Bergen Hans Fredrik Marthinussen skrev på sin Facebook-side⁸² 02.11.15: «Overrasket over hvor mange jurister som forsvarer denne [dommen ved Kristiansand tingrett] på Twitter, så tar den her også. For min egen del har jeg veldig vondt for å akseptere at utroskap kvalifiserer til «berettiget harme» når det kommer til vold i parforhold. Straffutmåling må ta hensyn til mange momenter – om slaget var impulsivt og i sinne sammenlignet med planlagt voldsutøvelse eller blind gatevold. Men når man trekker inn særbestemmelsen om «berettiget» harme, ligger det åpenbart en etisk vurdering av harmen i avgjørelsen. I dette tilfeller sier da domstolen at det er mindre straffverdig å slå en partner som har vært utro, enn «normal» partnervold. For meg er det helt uakseptabelt, og kan sammenlignes med utdaterte æresbegreper. (Og ja, jeg vet det finnes en høyesterettsavgjørelse på dette fra 1984, men den er altså 30 år gammel .)»

Denne uttalelsen synes å implisere at utroskap ikke kan medføre «berettiget harme». Dette kommer særlig frem ved uttalelsen om at det er uakseptabelt at en handlings straffverdighet skal reduseres av utroskap. Slike uttalelser av en jusprofessor synes godt egnet til å påvirke

---

⁸² Marthinussen (2015).

samfunnets oppfatning av regelen om berettiget harme,⁸³ og det vil av den grunn her drøftes om utroskap kan føre til «berettiget harme».⁸⁴

Det forutsettes at fornærmede er U1 eller U2. Overfor øvrige vil en harme fremkalt ved utroskap, vanskeligere være berettiget. Se imidlertid punkt 3.8 om dette forhold.

Det følger av punkt 2.3.1 at harmen må ha gode grunner for seg. Å vurdere hva som er en «god grunn» kan være vanskelig grunnet vurderingens skjønnsmessige og moralske karakter. Imidlertid synes det å være gode holdepunkter for kunne påstå at den alminnelige holdning i det norske samfunn i dag, er at det å bli utsatt for utroskap, er en god grunn til å bli sint. Denne holdningen kan synes forankret i en oppfatning av utroskap som noe moralsk klanderverdig. Med dette synes ordlyden i § 80 e å tale for at utroskap vil kunne medføre «berettiget harme».

Støtte for at utroskap kan medføre «berettiget harme», finnes i dommen inntatt i Rt. 1984 s. 744. Dommen gjaldt straffutmåling for forsettlig drap. Faktum i saken var at en ung kvinne kom sent hjem fra jobb. Der ble hun møtt av synet av sin samboer i seng med en annen kvinne. Den unge kvinnen drepte kvinnen ved å stikke henne med en forskjærskniv. Høyesterett skulle ta stilling til om lagmannsrettens straffutmåling var for streng.

En enstemmig Høyesterett var enig med lagmannsretten i at det var grunn til å gå under minstestrafen i strl. 1902 § 233. Høyesterett uttrykte deretter tvil over hvor langt under minimumstraffen det var forsvarlig å gå og sluttet seg til lagmannsrettens mindretall sitt resultat. Høyesterett begrunnet dette med at den la vesentlig vekt på at kvinnen foretok sin handling i en sterkt provoserende situasjon som brakte henne i berettiget harme.

Det sentrale ved situasjonen som gjorde harmen berettiget, synes å være at samboeren til tiltalte hadde samleie med en annen kvinne. Et slikt tilfelle faller inn under ordet «utroskap» og således synes dommen å tale for at utroskap kan medføre «berettiget harme».

Videre støtte finnes blant annet i lagmannsrettsdommene, LH-2008-51148 og LF-2014-200739. LH-2008-51148 omhandlet straffutmåling for tre forhold av vold mot ektefelle. Volden bestod av ett tilfelle av slag med knyttet hand i armen etter en krangel, ett tilfelle av å løfte konen etter nakken og slå hodet hennes inn i et skap, og ett tilfelle av dytt, halsgrep og

---

⁸³ Se Feministisk Initiativ – Oslo (2015) hvor det vises til sitatet.

⁸⁴ En annen tolkning av Marthinussen sin uttalelse kan være at han mener at en voldshandlings straffverdighet ikke vil kunne bli redusert tilstrekkelig til at regelen om berettiget harme vil kunne anvendes. Mot en slik forståelse taler blant annet dommene i punkt 3.1 og 3.4.

slag. Fornærmede hadde rett før det andre forholdet kysset en annen mann. Domfelte ble ansett å ha handlet i berettiget harme ved dette forholdet.

En enstemmig lagmannsrett uttalte: «Det følger av rettspraksis at utroskap fra ektefelle eller samboer kan anses som et forhold som gjør at tiltaltes harme kan være berettiget, jf. bl.a. Rt-1984-744. Lagmannsretten finner at tiltalte må ha anses å ha vært i berettiget harme ved hendelsen som fant sted 14. juli 2007, like etter at tiltalte hadde observert sin ektefelle kysse en kollega på verandaen hjemme hos dem.» Denne uttalelsen taler for at utroskap kan medføre «berettiget harme». Lagmannsretten er imidlertid taus om dette også gjelder ved kjæresteforhold.

LF-2014-200739 omhandlet spørsmål om skyld og straff for legemsbeskadigelse utført med særlig farlig redskap. Faktum i saken var at tiltalte hadde vært i et forhold med sin kjæreste i 2,5 år. En kveld ble han oppringt og fortalt at han måtte komme seg på et internat for det var noe han måtte se. Da tiltalte kom til internatet ble han fortalt at hans kjæreste lå i seng med fornærmede. Tiltalte reagerte på denne beskjeden med sinne og bruste inn i rommet hvor kjæresten og fornærmede lå. Kjæresten var fullstendig påkledd, og det ble ropt at ingenting hadde skjedd. Tiltalte slo fornærmede flere ganger med knyttet neve og en gang i hodet med et krus av steintøy.

En samlet lagmannsrett kom frem til at det ble foretatt en legemsbeskadigelse. Når det gjaldt spørsmålet om beskadigelsen ble foretatt med «særlig farlig redskap», bemerket flertallet at det ikke var noe krav om at redskapet som ble brukt i seg selv måtte anses som farlig. Det ble poengtert at det var den konkrete bruken som måtte være farlig, samtidig som det skulle vektlegges hvilken kroppsdel gjenstanden blir brukt mot. Etter dette kom flertallet til at kruset måtte anses som særlig farlig redskap, slik at strl. 1902 § 232 kom til anvendelse. Når det gjaldt straffutmålingen, kom flertallet til at det ikke forelå berettiget harme i selve handslingsøyeblikket.

Flertallet uttalte at det «...har forståelse for at A på forhånd var oppbrakt med bakgrunn i sin mistanke om hva som foregikk på rommet. Flertallet kan imidlertid ikke se at denne mistanken - hensett til det han faktisk så og hørte da han åpnet døren - tilsier at han var i berettiget harme med de rettsvirkninger som er knyttet til anvendelsen av straffeloven § 56 bokstav b.» Uttalelsen kan synes å implisere at dersom tiltalte hadde blitt møtt med synet han fryktet, ville han vært i berettiget harme. Dette er imidlertid ikke klart, da rettens bruk av ordet «forståelse», kan ha flere betydninger. Ordet kan være en henvisning til berettiget harme, men det kan også være at retten kun bruker ordet for å uttrykke sympati for tiltaltes situasjon. Lest i sammenheng med resten av dommen, synes imidlertid den første forståelsen mest nærliggende. I avsnittet før det siterte, skriver flertallet: «Ved denne vurderingen legger

flertallet - *i likhet med mindretallet* - til grunn at gjerningspersonen må bedømmes ut fra egne faktiske forestillinger. *Samtidig må* vurderingen skje med utgangspunkt i situasjonen slik den ville fremstå for gjerningspersonen i edru tilstand. Misforståelser og feilvurderinger som skyldes beruselsen skal det derfor ikke tas hensyn til (min kursivering).» Bruken av «samtidig» synes å vise hvor uenigheten mellom flertall og mindretall ligger. Dette støttes ved at mindretallet på sin side uttaler: «...tiltalte oppfattet dette på den måte at fornærmede og C hadde seksuell omgang...Tiltalte må bedømmes etter sin egen oppfatning av situasjonen, og det er ikke holdepunkter for at den skyldes alkoholpåvirkningen. Handlingen må derfor anses å være foretatt i berettiget harme.» Av dette kan det synes som om dissensen knytter seg til hvilket faktum som skal legges til grunn. Lagmannsretten synes å være samlet i synet på at dersom det legges til grunn det faktumet hvor seksuell omgang har skjedd, vil berettiget harme foreligge. Således kan denne dommen tas til inntekt for at utroskap kan medføre «berettiget harme», også for kjærester.

Det ble anket til Høyesterett over lovanvendelsen og straffutmålingen. Anken ble enstemmig avvist i HR-2015-01265-U.

Med dette synes det å være temmelig sikker rett at utroskap kan medføre «berettiget harme».

3.2 Sendes et uheldig signal når utroskap anses for å kunne medføre «berettiget harme»?

Et av hensynene bak regelen om berettiget harme, er som nevnt i punkt 2.1 at fornærmede anses for å være mindre beskyttelsesverdige når det er han selv som er årsak til gjerningsmannens sinnsstemning. Når dette er et av hensynene bak regelen, impliserer bruken av regelen i utroskapstilfellene, at den som har vært utro er mindre beskyttelsesverdige enn andre mennesker. Et slikt signal mener jeg er uheldig av en rekke årsaker.

Uten å foreta en moralsk vurdering av utroskap, ønsker jeg å påpeke at alle mennesker burde være like beskyttelsesverdige i statens øyne. Staten burde kjempe like hardt for å beskytte den lusne tigger som rederikjempen, like hardt for å beskytte legen som drapsmannen. Mennesker er i kraft av å være mennesker verdige av beskyttelse, og intet menneske er mer verdt enn et annet. Derfor synes jeg det blir feil å anse utro fornærmede for mindre beskyttelsesverdige enn andre.

Dessuten har fornærmede når dette signalet blir gitt, alt vært igjennom en tung prosess. Fornærmede har gjerne opplevd traumatisk vold fra en hun⁸⁵ har vært glad i og stolt på. Hun samler mot og krefter og anmelder vedkommende. Deretter starter en tung, langvarig og offentlig prosess. Ved enden av denne prosessen, når dommen avsies, er fornærmede psykisk utslitt. På dette punkt får hun da et signal fra staten om at hun er mindre beskyttelsesverdig enn andre. Et slikt signal, på et slikt tidspunkt, virker svært uheldig og som noe som kan få negative psykiske konsekvenser.

Det kan videre tenkes at potensielle gjerningsmenn får med seg at staten anser utro fornærmede for å være mindre beskyttelsesverdig enn andre. Statens holdning kan smitte over på disse gjerningsmennene slik at de også oppfatter utro mennesker som mindre beskyttelsesverdige. Samtidig kan det tenkes at signalet reduserer deres frykt for sanksjoner fra staten sin side. Disse to omstendigheter vil sammen kunne redusere gjerningsmennenes inhibisjoner mot å begå forbrytelser mot de som har vært utro. Dermed reduseres den preventive virkningen til en rekke straffebud. Dette er uheldig.

På grunn av disse omstendighetene, mener jeg signalet om at utro fornærmet har redusert beskyttelsesverdighet, burde fjernes. Dette kan tenkes gjort på flere måter. Hensynet om redusert beskyttelsesverdighet kan f.eks. fjernes. Dersom ikke dette er ønskelig, kan det understrekes i for - eller etterarbeider at utro fornærmet, er like beskyttelsesverdig som enhver annen. Atter alternativt kan det understrekes i rettspraksis hvor berettiget harme foreligger pga. fornærmedes utroskap, at dette ikke betyr at fornærmede har redusert beskyttelsesverdighet.

3.3 Hvilke momenter påvirker utroskapsprovokasjonens styrke?

Som nevnt i punkt 2.3.1, kreves det en «god grunn» til sinne for at regelen om berettiget harme skal kunne anvendes. Det kommer imidlertid frem av punkt 2.3.2 at dette ikke er tilstrekkelig. Det kreves nemlig en *såpass* god grunn til sinne at det er legitimt å åpne for straffnedsettelse. Som det der fremkommer vil provokasjonens styrke være bestemmende for hvor straffverdig handling gjerningsmannen kan ha begått uten å sperre for anvendelsen av § 80 e. Da provokasjonens styrke har denne betydning og da oppgavens fokus skal særlig ligge på utroskap, vil det her drøftes hvilke omstendigheter som kan påvirke styrken til en utroskapsprovokasjon. Momentene som trekkes frem, vil ikke være uttømmende, men

---

⁸⁵ Eksemplet er inspirert av Kristiansand tingretts dom av 26. oktober 2015. Derfor brukes personlige pronomenet «hun» akkurat her.

begrenset til omstendigheter som typisk vil kunne dukke opp i en utroskapsituasjon. Av hensyn til oppgavens rammer vil det ikke drøftes hvilken vekt hvert enkelt moment har.

Dommen inntatt i Rt. 1984 s. 744 er blant annet omtalt i punkt 3.1.⁸⁶ I denne dommen uttaler Høyesterett ved vurderingen av hvor langt under minstestrafen det er forsvarlig å gå, at den legger «...vesentlig vekt...» på at handlingen ble foretatt «...i en særdeles markert akutt situasjon som må ha virket sterkt provoserende på henne og således brakt henne i berettiget sterk harme.» Etter en naturlig språklig forståelse synes dette å kunne leses slik at ved straffastsettelsen er det blitt lagt vesentlig vekt på at det foreligger «berettiget harme». Det som synes å oppfylle vilkårene til «berettiget harme» er situasjonen som beskrives som «særdeles markert akutt».

Med dette synes det å kunne utledes av dommen at et moment av betydning for provokasjonens styrke vil være om situasjonen er akutt eller ei. «Akutt» synes å være en henvisning til at forbrytelsen er tidsmessig nær provokasjonen.⁸⁷ Støtte for at forbrytelsens tidsmessige nærhet til provokasjonen er et relevant moment, kan også finnes i dommen inntatt i Rt. 1992 s. 1094.

Dommen inntatt i Rt. 1992 s. 1094 omhandler straffutmåling. Tiltalte hadde drept sin kone ved gjentatte slag mot hodet med en termoskanne av stål. Høyesterett uttaler i en obiter dicta-uttalelse: «Derimot kan det etter min mening med større grunn reises spørsmål om drapet ble begått i berettiget harme. Domfelte ble vedvarende over 17 - 18 år krenket av sin kone ved fyll [alkoholmisbruk og festing] og utroskap. Da drapet ble begått, var de imidlertid flyttet fra hverandre, og selv om de var blitt enige om å gjenoppta samlivet, og domfelte med grunn følte seg krenket under og etter "forsoningsmøtet", er jeg likevel tilbøyelig til å anta at kravet til berettiget harme i straffeloven § 56 nr 1 b ikke var oppfylt. Jeg finner imidlertid ikke grunn til å ta noe bestemt standpunkt til dette...»

Henvisningen i dommen til at provokasjonen vedvarte frem til forbrytelsestidspunktet, synes å implisere at hvor lang tid som har passert siden provokasjonen, er av relevans. Momentets betydning synes også mulig å forankre i ordlyden til § 80 e. Ordtaket om at tiden leger alle sår, synes å indikere en samfunnsholdning om at berettigelsesgraden av et sinne vil avta med tiden. En som oppdager sin ektemakes utroskap, har større grunn til å være sint ved oppdagelsen enn noen uker senere, og enda mindre grunn noen måneder senere.

---

⁸⁶ For et kort sammendrag av dommen, vises det til dette punktet.

⁸⁷ Se punkt 2.7.

Gjennom henvisningen i Rt. 1984. s. 744 til at situasjonen var «særdeles markert», synes et relevant moment å være hvor markert situasjonen er. Dette vil bero på en rekke omstendigheter og kombinasjoner av disse. Således synes denne dommen å kunne tale for relevansen av flere av momentene som nevnes i dette punkt.

Høyesterett uttaler ikke konkret hvilke omstendigheter som gjorde den aktuelle situasjonen «særdeles markert». Imidlertid, ved å analysere situasjonen slik den er beskrevet i dommen og identifisere det som skiller seg ut som gode årsaker til sinne, kan enkelte konkrete momenter synes å kunne trekkes ut av dommen. Det som skiller seg ut synes for det første å være det at U1 og U2 ligger i et «roterom» og at U2 er naken. Det står ikke uttrykkelig i dommen at tiltalte trodde at samleie hadde skjedd, men det synes forutsatt. Dermed synes dommen å tale for at hva som har skjedd mellom U1 og U2, vil være relevant. For det andre var U2 en del av tiltaltes vennegjeng og visste om dennes langvarige forhold til U1. Dette synes å kunne tas til inntekt for at varigheten og definisjonen av forholdet mellom gjerningsmannen og U1 er relevant. Det synes også å tale for at tiltaltes forhold til U2 er av betydning, samt at U2s kjennskap til forholdet vil være av relevans. For det tredje kommer det at U2 kom naken ut av tiltaltes og U1s soverom. Dette synes å tale for at flere provokasjoner kan kumuleres og at det er den samlede provokasjonens styrke som er relevant.

At hva som har skjedd mellom U1 og U2, vil være relevant, synes også å støttes av ordlyden til § 80 e. Dersom ingenting har skjedd mellom U1 og U2, vil det ikke foreligge en «god grunn» til sinne. Først når noe har hendt, vil det kunne foreligge en provokasjon. Hva som er blitt gjort,⁸⁸ hvor mange ganger dette er blitt gjort og over hvor lang tid,⁸⁹ synes å være omstendigheter som påvirker hvor sterk grunn til sinne det er. Det vil f.eks. være større grunn til å bli sint for flere kyss ved flere anledninger enn det vil være for ett kyss én gang. Et kyss vil videre være mindre grunn til å bli sint enn et tilfelle av beføling av kjønnsorganer, mens samleie vil være større grunn enn beføling.

---

⁸⁸ Når det gjelder alvorlighetsgradering av forskjellige seksuelle handlinger kan noe veiledning synes å utledes av en systemtolkning av straffeloven 2005. Etter § 297 er strafferammen for seksuell handling uten samtykke ett år. Etter § 298 gjelder samme strafferamme for det å utvise seksuelt krenkende atferd overfor noen som ikke har samtykket. Strafferammen økes til inntil ti år dersom det finner sted seksuell omgang uten samtykke, jfr. § 291, og dersom den seksuelle omgangen er samleie mv. økes maksimumsstraffen med ytterligere fem år. Det vil føre for langt å drøfte hva som ligger i begrepene og hvor grensene mellom dem går. Det som ønskes å fremheves er at loven har en inndeling av seksuelle handlinger, hvor det gjennom strafferammene kan utledes hvor alvorlig handlingene er. Denne inndeling kan synes også å være relevant når det vurderes hvor alvorlig utroskapsatferden er.

⁸⁹ At provokasjonens lengde er relevant støttes også av Rt. 1992 s. 1094 ved at provokasjonenes varighet fremheves.

Rt. 1984 s. 744 taler som nevnt for at varigheten og definisjonen av forholdet mellom gjerningsmannen og U1 er relevant. At varigheten av forholdet er av betydning synes også å kunne utledes av bestemmelsen ordlyd. Det kan virke som om forventningen til troskap og respekt økes i tråd med tiden. Desto større forventningene er, desto mer forståelig vil et sinne være når disse brytes. Således vil utroskap synes å være mindre grunn til sinne ved nyetablerte forhold enn ved langvarige forhold. Dette kan illustreres ved et eksempel. Peder møter Marthe i Las Vegas, blir forelsket og gifter seg med henne samme kveld. Uken etter finner Peder Marthe i seng med en annen mann. I dette tilfellet har Peder grunn til å bli sint, men det kan hevdes at han ville hatt større grunn til sinne dersom han hadde vært kjærester med Marthe i flere år først. Når det gjelder forholdets definisjon, synes ordlyden også her å åpne for dette moments relevans. Det kan synes som om også forholdets definisjon og eventuell formalisering, vil påvirke forventningene til troskap og respekt for forholdet.

Rt. 1984 s. 744 taler som nevnt også for at U2s kjennskap til forholdet er av betydning. Dette synes å være i overensstemmelse med bestemmelsens ordlyd. Dersom U2 er uvitende om forholdet mellom gjerningsmannen og U1, vil det være mindre grunn til sinne ovenfor han enn i motsatt fall. Det kan også tenkes at U1 er uvitende om forholdet, f.eks. av medisinske årsaker. Også her taler bestemmelsen ordlyd for at dette er av betydning, da et sinne i en slik situasjon vil ha mindre gode grunner for seg enn i motsatt fall.

Rt. 1984 s. 744 synes som nevnt å implisere at forholdet mellom gjerningsmannen og U2 er av betydning. Bestemmelsens ordlyd synes å støtte dette. Dersom U2 er gjerningsmannens bestevenn, forelder, søsken eller lignende, vil et eventuelt sinne være mer forståelig enn om vedkommende er en fremmed. I slike tilfeller vil det foreligge et tillitsbånd mellom gjerningsmannen og U2, hvis brudd kan virke som en krenkelse i seg selv. Også ved mistillitsrelasjoner, synes det å være større grunn til sinne. Det kan f.eks. tenkes at U2 er gjerningsmannens erkefiende. Ved en utroskap vil det da ikke foreligge et tillitsbrudd fra U2, men krenkelsen fra U1 vil være mer graverende på grunn av gjerningsmannen forhold til U2. Økt grunn til sinne kan også synes å foreligge i andre tilfeller, hvor det verken foreligger tillit eller mistillit. Det kan f.eks. tenkes at gjerningsmannen har en ukjent biologisk far. Dersom U2 viser seg å være denne faren, vil dette kunne synes å tale for større grunn til sinne. Årsaken til økt berettigelse for et sinne i slike tilfeller, kan synes å finnes i hvilke forventning som tradisjonelt knyttes til denne person. En far vil typisk være en som dennes barn kan stole på. Brudd på rolleforventningen kan synes å tale for økt grunn til sinne.

Rt. 1984 s. 744 taler videre som nevnt for at flere provokasjoner kan kumuleres og at det er den samlede provokasjonens styrke som er av betydning. Dette støttes av Rt. 1992 s. 1094 ved at provokasjonen der bestod av både fyll og utroskap. Etter bestemmelsens ordlyd er det avgjørende for provokasjonens eksistens og styrke om fornærmedes atferd har gitt

gjerningsmannen god grunn til sinne. Da «atferd» kan bestå av flere handlinger, synes også bestemmelsens ordlyd å tale for at det er den samlede styrke av provokasjonene som er relevant etter regelen om berettiget harme. Således vil en utroskapsprovokasjon kunne styrkes av øvrige provokasjoner.

I Rt. 1992 s. 1094 står det som nevnt: «Da drapet ble begått, var de imidlertid flyttet fra hverandre, og selv om de var blitt enige om å gjenoppta samlivet, og domfelte med grunn følte seg krenket under og etter "forsoningsmøtet", er jeg likevel tilbøyelig til å anta at kravet til berettiget harme i straffeloven § 56 nr 1 b ikke var oppfylt.». Dette sitatet synes å implisere at det er av betydning for provokasjonens styrke om forholdet mellom tiltalte og U1 er slutt, vedvarer eller er gjenopptatt. Også bestemmelsens ordlyd taler for at dette er av betydning. Dersom forholdet er slutt, vil dette tale med styrke imot god grunn til sinne. Det at forholdet er nylig gjenopptatt skal reduserer berettigelsen av et sinne, kan synes noe mindre klart. Imidlertid, holdt opp mot en situasjon hvor forholdet har vedvart, vil det kunne sies at ustødigheten i forholdet kan tale for mindre grunn til sinne. Da Høyesterett ikke problematiserer det at fornærmede og tiltalte fortsatt var formelt gift, synes forholdets faktiske status å være det som er avgjørende etter dette momentet.

Videre virker gjerningsmannens egen atferd å være et moment av betydning for provokasjonens styrke. Dette synes å følge av Rt. 1985 s. 437. Saken omhandlet blant annet en kvinnes drap av sin ektefelle. Det uttales i denne dom: «Jeg er i dette tilfelle enig med lagmannsretten når den uttaler: «Selv om det legges til grunn at mannen tidligere har krenket henne med sårende og sarkastiske bemerkninger, gir ikke dette grunnlag for å si at hennes harme var berettiget i en slik grad som forutsatt i straffeloven § 56. Hun har selv ved flere anledninger krenket ham, dels ved skjeldsord og dels ved voldshandlinger uten å være provosert...»» Også § 80 e sin ordlyd synes å tale for dette moments relevans. Dersom gjerningsmannen selv har vært utro mot U1 tidligere, synes det å være mindre grunn til sinne ovenfor U1 enn om han hadde vært trofast. Det samme synes å gjelde overfor U2. Dersom gjerningsmannen har tidligere hatt relasjoner med U2s ektemake, synes et sinne mot U2 å ha mindre grunner for seg enn i motsatt fall. Videre kan det tenkes at gjerningsmannen har opptrådt provoserende på andre måter. Også slik atferd synes å kunne tale imot god grunn til sinne. Det vil f.eks. synes å være mindre grunn til sinne overfor U1 om tiltalte i en årrekke har hånet og brutt ned selvtilliten til vedkommende.

3.4 Når er forholdsmessighetskravet oppfylt i utroskapsituasjoner?

Spørsmålet her er når vil en utroskapsprovokasjon redusere en handlings straffverdighet tilstrekkelig til å legitimere straffnedsettelse. Når et slikt forhold mellom provokasjon og straffverdighet foreligger, er vanskelig å fastsette generelt. Dette skyldes blant annet at både

provokasjon og straffverdighet er skjønnsmessige størrelser hvis innhold kan endres med tid. Rettspraksisen som rører ved spørsmålet, er i stor grad konkret begrunnet. Det kan imidlertid synes mulig å utlede noe veiledning av rettspraksis.

I Rt. 1984 s. 744 bestod tiltaltes straffverdige handling av at hun forsettlig drepte U2 ved et knivstikk i brystet. Forsettlig drap er i utgangspunktet svært straffverdig, noe som kommer til uttrykk blant annet ved at strl. 1902 § 233 oppstiller en strafferamme på fengsel i minst 8 år for denne forbrytelsen. Likevel kom Høyesterett frem til at handlingen ble foretatt i berettiget harme. Dette impliserer at provokasjonen reduserte handlingens straffverdighet såpass mye at det var legitimt å åpne for straffnedsettelse, jfr. punkt. 2.3.2. Provokasjonen som ble funnet å redusere straffverdigheten i tilstrekkelig grad er beskrevet i dommen som «sterkt provoserende». Dette kan tale for at ved forsettlig drap eller ved tilsvarende eller mindre straffverdige handlinger, vil en sterk provokasjon legitimere straffnedsettelse.

Et spørsmål i forlengelsen av dette er når sterk provokasjon kan sies å foreligge. Hva slags faktum som er «sterkt provoserende» er ikke gjort generelt rede for i Rt. 1984 s. 744, men dommen synes å kunne tas til inntekt for at dette vil være tilfelle ved en «særdeles markert akutt situasjon». Videre erkjenner Høyesterett ett faktum som «sterk provoserende», nemlig sakens faktum. Det sentrale i dette faktumet synes å være følgende omstendigheter: U2 tilhører tiltaltes vennegjeng, tiltalte har hatt et langvarig forhold til U1, tiltalte og U1 er samboere, U2 vet om det langvarige forholdet og om samboerskapet, U2 og U1 har hatt samleie og U2 kommer naken ut av soverommet. Dette faktumet vil kunne sammenstilles med annet faktum og dersom det andre faktumet fremstår like eller mer provoserende, vil Høyesterettsdommen kunne tale for at også det andre faktumet er «sterkt provoserende». Dommer er taus om hvor stort avvik i mindre provoserende retning som skal til før det ikke lenger foreligger sterk provokasjon.

I LF-2014-200739 bestod gjerningsmannens straffverdige handling av at han forsettlig og med særlig farlig redskap legemsbeskadiget en annen mann, jfr. strl. 1902 § 232, jfr. § 229 første straffalternativ. Dette gjorde han ved å slå vedkommende i hodet 3-5 ganger med knyttet neve og 2-3 ganger med et krus. Fornærmede måtte sy 17 sting. Provokasjonen på sin side bestod av at tiltaltes kjæreste befant seg på fornærmedes rom, hvor hun og fornærmede lå i sengen. Kjæresten var imidlertid fullt påkledd, og det ble ropt at intet galt hadde skjedd. Flertallet kom til at det ikke forelå berettiget harme. Av dette kan det utledes at ved en tilsvarende eller mer straffverdig handling vil en provokasjon som dette ikke være tilstrekkelig til å legitimere straffnedsettelse.

Dommen synes imidlertid, som vist i punkt 3.1, å kunne tas til inntekt for at dersom U1 og U2 hadde hatt seksuell omgang, ville tiltalte ha handlet i berettiget harme. Et slikt syn viser at

Høyesterett mener at det ville vært legitimt med straffnedsettelse i en slik situasjon. Videre vil dommen kunne tas til inntekt for at en kjærestes utroskap ved seksuell omgang vil være tilstrekkelig til å legitimere straffnedsettelse ved tilsvarende eller mindre straffverdige handlinger enn i LF-2014-200739. Det samme vil kunne synes å gjelde ved mer alvorlige provokasjoner, f.eks. dersom det hadde vært flere tilfeller av utroskap eller om U2 hadde vært mer enn tiltaltes kjæreste.

LH-2008-51148 omhandlet, som nevnt i punkt 3.1, tre forhold. I det andre forholdet bestod det straffverdige av en legemsfornærmelse som falt inn under strl. 1902 § 228 første ledd. Tiltalte hadde løftet konen sin etter nakken og slått hodet hennes inn i et skap. Provokasjonshandlingen bestod av at konen hadde kysset en annen mann, samt forblitt taus da tiltalte spurte hva som hadde hendt rett etterpå. Lagmansrettet mente at tiltalte hadde handlet i berettiget harme. Dommen synes å kunne tas til inntekt for at dersom ens ektemake kysser en annen og forblir taus ved spørsmål om dette, vil en slik legemsfornærmelse mot U1 være gjort i berettiget harme. Det samme vil synes å gjelde ved tilsvarende eller mindre straffverdige handlinger eller ved større provokasjoner.

Det kan spørres hvor betydningsfullt konens taushet er. Lagmannsrettens uttaler i dommen at den «...finder at tiltalte må ha anses å ha vært i berettiget harme ved hendelsen som fant sted 14. juli 2007, like etter at tiltalte hadde observert sin ektefelle kysse en kollega på verandaen hjemme hos dem.» I denne gjengivelsen nevnes ikke tausheten. Dette kan synes å tale for at kysset er det sentrale ved provokasjonen. Således kan det argumenteres for lik løsning også der provokasjonen kun består av at ektefellen kysser en annen.

Dommen kan muligens kritiseres. Lagmannsretten viser til at «Det følger av rettspraksis at utroskap fra ektefelle eller samboer kan anses som et forhold som gjør at tiltaltes harme kan være berettiget, jf. bl.a. Rt-1984-744.», dernest slås det fast at «...tiltalte må ha anses å ha vært i berettiget harme...like etter at tiltalte hadde observert sin ektefelle kysse en kollega på verandaen hjemme hos dem.» Det kan spørres om henvisningen til rettspraksis kun er for å vise at utroskap kan medføre berettiget harme eller om den også fungerer som et argument for lik løsning i lagmannsrettens tilfelle grunnet likhet mellom faktum i sakene. Det at rettspraksis nevnes rett før det slås fast lik løsning i lagmannsretten tilfelle synes å tale for sistnevnte forståelse. Det kunne i så fall vært ønskelig med en vurdering av betydningen av faktumsforskjellene mellom den nevnte rettspraksisen og inneværende tilfelle. Det problematiseres f.eks. ikke at i Rt. 1984 s. 744 var fornærmede bare en venn, mens det i lagmannsrettens tilfelle er tiltaltes kone som er fornærmet. Med tanke på den utvikling som

har skjedd av synet på vold mot nære relasjoner,⁹⁰ kunne det vært ønskelig med noen ord om dette og dets betydning.

I det tredje forholdet i LH-2008-51148 bestod den straffverdige handlingen av én overtredelse av strl. 1902 § 228 første ledd jf. § 228 annet ledd første straffalternativ. Forholdet beskrives slik:

«Tiltalte tok albuen rundt halsen på fornærmede og dro henne ned trappen. Det svartnet for fornærmede og hun var redd for å miste bevisstheten...tiltalte tok mobilen fra henne og slengte denne i gulvet...Nede i gangen slo tiltalte fornærmede to ganger i ansiktet med knyttet neve. Etterpå løp fornærmede ut døra, uten sko, hun løp til veien hvor hun stanset en bil. Hun dro deretter til politistasjonen. Fornærmede fikk smerter etter slagene og var stiv på store deler av kroppen.»

Lagmannsretten uttaler i tilknytning til om denne voldsutøvelsen ble gjort i berettiget harme: «Etter lagmannsrettens syn kan mistanken om at fornærmede var utro på nytt ikke anses som en unnskyldelig omstendighet for den nokså alvorlige voldsutøvelsen som fant sted da fornærmede kom hjem, når tiltalte ikke hadde noen konkrete holdepunkter for sin mistanke.» Dette utsagnet taler for at ved et så straffverdig forhold som dette, vil ikke en mistanke om utroskap være tilstrekkelig. Utsagnet synes imidlertid også å implisere at ved mindre straffverdige forhold vil en mistanke kunne være tilstrekkelig til å legitimere straffnedsettelse. Det kunne vært interessant å drøfte om en mistanke om utroskap faktisk kan være tilstrekkelig til å berettige en harme, og hvilken betydning denne mangelen på overbevisning ville kunne få for provokasjonens styrke. Av hensyn til oppgavens rammer, vil dette imidlertid ikke drøftes.

I LA-2000-401 bestod den straffverdige handling av at tiltalte legemsbeskadiget en annen mann ved å bite denne i nesen, jfr. strl. 1902 § 229 første straffalternativ. En provokasjon i form av at tiltaltes kjæreste og fornærmede hadde «klint og kysset hverandre», var ikke tilstrekkelig til å føre til at handlingen ble foretatt i berettiget harme. Det ble uttalt at: «Det er...ikke...spørsmål om noen slik berettiget harme som kan bringe straffeloven § 56 nr. 1 b til anvendelse.» Denne dommen kan synes å tale for at ved tilsvarende eller mer straffverdige handlinger enn i domstilfellet, vil ikke kyssing av ens kjæreste være tilstrekkelig til å legitimere straffnedsettelse.

---

⁹⁰ Mer om dette i punkt 3.5.

I LA-2000-401 og LH-2008-51148 synes fornærmedes provokasjoner å være av nærmest⁹¹ tilsvarende styrke ved at provokasjonene bestod av utroskap ved kyss. Det at det ble funnet å foreligge berettiget harme i LH-2008-51148, men ikke i LA-2000-401 kan synes å skyldes at gjerningsmannens handling var mer straffverdig i LA-2000-401 og at det følgelig krevdes en sterkere provokasjon for å kunne berette harmen. Disse to dommene sett i sammenheng kan synes å tale for at utroskap ved kyss, som et utgangspunkt, vil kunne berette en harme når gjerningsmannens forbrytelse er en legemsfornærmelse, men ikke når den er en legemsbeskadigelse.

3.5 Hvilken betydning har relasjonen mellom gjerningsmannen og den fornærmede?

Rt. 1984 s. 744 er den dommen det oftest vises til som støtte for at utroskap kan medføre berettiget harme. Se f.eks. sitatet fra LH-2008-51148 i punkt 3.1. Det som imidlertid synes oversett ved noen av disse henvisningene, er den betydning relasjonsaspektet har for en handlings straffverdighet, og følgelig for regelen om berettiget harme ved forholdsmessighetskravet.⁹² I Rt. 1984 s. 744 var fornærmede ikke tiltalt kjæreste, samboer eller ektemake, men dennes venn. Det vil i dette punkt drøftes hvilken betydning dette har etter regelen om berettiget harme.

Når fornærmede er gjerningsmannens kone eller samboer, nåværende eller tidligere, er denne i «nær relasjon» til gjerningsmannen, jfr. straffeloven 2005 § 282 første ledd bokstav a. Et spørsmål er hva slags betydning dette har for gjerningsmannens handlings straffverdighet.

Mishandling i nære relasjoner er straffbart etter § 282. Grov mishandling straffes etter § 283. Det at det foreligger egne straffebed for nærrelasjonsmishandling med strengere straffer enn i motsatt fall, viser at lovgiver anser nærrelasjonsaspektet for å øke straffverdigheten til gjerningsmannens handling.

§§ 282 og 283 viderefører i all hovedsak det som var gjeldende rett før den nye straffeloven trådte i kraft, men med skjerpede straffer.⁹³ Imidlertid har reglene om mishandling i nære relasjoner endret innhold siden 1998. Særlig store forandringer kom i 2006. Det vil i dette avsnittet forenklet anvendes termen «simpel mishandling» om den mildere mishandlingen i nære relasjoner og «grov mishandling» om den grovere mishandlingen. Selv om det kunne

---

⁹¹ Provokasjonen synes å være noe sterkere i LH-2008-51148, da det er tiltalt kone som er fornærmet i denne saken og ikke en fremmed. Se punkt 3.3 og 2.3.1.1 om dette.

⁹² Se punkt 2.3.2.

⁹³ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 433-434.

vært interessant, vil det av hensyn til oppgavens rammer ikke vurderes eventuelle innholdsendringer i det som kan kalles simpel og grov mishandling gjennom årene. I 1998 ble simpel mishandling i nære relasjoner straffet med inntil to år fengsel. Strafferammen økte til inntil tre år i 2006 og til inntil fire år i 2010. Etter gjeldende straffelov er straffen nå på inntil seks år fengsel. Den grove mishandlingen ble i 1998 straffet med inntil seks år. Denne strafferammen vedvarte frem til den nye straffeloven trådte i kraft, hvor strafferammen ble satt opp til fengsel i inntil femten år. Økningen av strafferammene kan tyde på at det har skjedd en utvikling i strengere retning i synet på mishandling i nære relasjoner.

Utviklingen synes å ha begynt omtrent ved det tidspunkt Norges Forskningsråds program om kvinnemishandling frembrakte ny kunnskap om kvinnemishandling, voldtekt, seksuell trakassering på arbeidsplassen og om seksuelle overgrep mot barn. Programmet varte fra 1987 til 1992 og ble fulgt opp av forskningsprogrammet «Seksualisert vold» (1994-1996).⁹⁴

Forskningen synes å være mer fokusert på mishandling av kvinner enn av menn. Likevel er mishandling av menn i nære relasjoner ansett for å være like straffverdig som mishandling av kvinner. Dette kommer til uttrykk ved at regelen om mishandling i nære relasjoner er utformet kjønnsnøytralt.⁹⁵

Det nåværende synet på mishandling i nære relasjoner synes å være at det «er et alvorlig samfunnsproblem».⁹⁶ I regjeringens handlingsplan for 2014-2017 «Et liv uten vold» gjøres det nærmere rede for problemets alvor:

«Vold i nære relasjoner har et betydelig omfang og er et alvorlig samfunns- og folkehelseproblem. Vold i nære relasjoner skaper utrygghet, kan medføre helseskader og tap av velferd og begrenser den enkeltes livsutfoldelse og mulighet for aktiv samfunnsdeltakelse. Vold i nære relasjoner er straffbare handlinger i strid med norsk lov og grunnleggende menneskerettigheter. I tillegg til de store konsekvensene for den enkelte, har vold i nære relasjoner også store samfunnsøkonomiske kostnader i form av økte behov for hjelpetiltak i skolen, psykisk og fysisk helsehjelp, barneverntiltak samt hjelp fra krisesentertilbud, sosialhjelp og økte behov for politiresurser.»⁹⁷

Med dette synes det å være gode holdepunkter for å anta at dersom mishandling har skjedd i nære relasjoner, jfr. § 282 flg., vil dette øke straffverdigheten til forbrytelsen. Dette igjen vil

---

⁹⁴ NOU 2003: 31 s. 18.

⁹⁵ Se også Innst. O. nr. 72 (2004–2005) s. 58.

⁹⁶ Prop. 97 L (2009–2010) s. 31.

⁹⁷ Handlingsplan (2014-2017) s. 4.

medføre at det vil kreves en sterkere provokasjon for å legitimere straffnedsettelse etter § 80 e.⁹⁸

Anvendelsesområdet for § 282 synes å være vid jfr. formuleringen «...ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler...». Det følger imidlertid av Rt. 2013 s. 329 at «Bestemmelsen rammer imidlertid ikke enhver kritikkverdig atferd, heller ikke om den er gjentakende. Ordlyden «mishandling» viser at § 219 bare omfatter mer kvalifiserte forhold.» Heller ikke enhver person gjerningsmannen er i relasjon med, vil omfattes. Det kreves en «nær relasjon», noe kjæresten ikke er etter bestemmelsens ordlyd. Det kan spørres om det relasjonelle aspektet er irrelevant om det straffbare forhold ikke er omfattet av § 282.

Det som gjør nærrelasjonsmishandling særlig klanderverdig synes å kunne utledes av Prop. 97 L (2009–2010) s. 31. Det står her at «...i utgangspunktet bør straffnivået for mishandling i nære relasjoner ligge noe over straffnivået for sammenlignbare voldslovbrudd. Bakgrunnen er at det ofte er tale om krenkelser som foregår over lengre tid, det er en psykologisk binding mellom gjerningspersonen og offeret, samt at frykten for vold og følelsen av å leve i et trusselregime vil kunne oppleves som verre enn de enkelte voldshandlinger. Utover de konkrete fysiske eller psykiske skader, vil også den generelle risikoen for langtidsskadevirkninger være til stedet.» I et annet forarbeid⁹⁹ står det at: «...forholdet kan være like straffverdig selv om det bare har skjedd én krenkelse: Det er særlig det relasjonelle aspektet som gjør at handlingen bør føres inn under et eget straffebud mot vold i nære relasjoner, og ikke under de generelle bestemmelsene mot legemskrenkelser mv. Departementet antar videre at én krenkelse kan være tilstrekkelig for å skape frykt hos offeret for at den skal gjenta seg.»

Det synes å være lovgivers syn at krenkelsens varighet, den psykologiske binding, frykten for vold og følelsen av å leve i et trusselregime er alle momenter av betydning i en straffverdighetsvurdering. Dette synspunktet synes å gjelde selv om det straffbare forholdet ikke faller innenfor § 282. Dette gir gode holdepunkter for å anta at dersom det kan etableres at det foreligger en psykologisk binding mellom gjerningsmann og fornærmet, vil dette øke gjerningsmannens handlings straffverdighet. Dette vil gjelde selv om volden ikke er kvalifisert nok til å føre forholdet inn under § 282 eller om fornærmede bare er en kjæreste. Imidlertid vil det forhold at lovgiver har bestemt at kjærestereelasjoner ikke omfattes av § 282,

---

⁹⁸ Jfr. punkt 2.3.2.

⁹⁹ Ot.prp.nr.113 (2004-2005) s. 40.

tale for at eksistensen av slikt ved et straffbart forhold vil øke straffverdigheten i mindre grad enn slik relasjon som omfattes av bestemmelsen.

Som det har kommet frem i dette punkt har relasjonen mellom gjerningsmann og fornærmede betydning for gjerningsmannens handlings straffverdighet. Det at relasjonsaspektet har den her nevnte betydning, innebærer at dersom gjerningsmannen i sinne utøver en voldsforbrytelse, vil det kreves en sterkere utroskapsprovokasjon for å berettigg harmen om fornærmede er gjerningsmannens ektemake enn om fornærmede bare er gjerningsmannens kjæreste. Videre dersom fornærmede er gjerningsmannens kjæreste, vil det kreves sterkere provokasjon enn hvor det ikke eksisterer en psykologisk binding til fornærmede.¹⁰⁰

3.6 Betydningen av kjønn

Det kan spørres om det har betydning hvilket kjønn gjerningsmannen eller fornærmede har.

Som nevnt i punkt 2.3 er provokasjon og straffverdighet sentralt i en «berettiget harme»-vurdering. Kjønn synes ikke å ha noen betydning for hvor provoserende en utroskapshandling kan være.

Når det gjelder forbrytelsens straffverdighet, kan en naturlig språklig forståelse av ordet synes å tale for at kjønn er av relevans. Den alminnelige oppfatningen i samfunnet kan ved første blick synes å være at en mann som slår en kvinne er mer straffverdig enn en kvinne som slår en mann. Det kan imidlertid spørres om dette faktisk er den alminnelige oppfatningen. Som vist i punkt 2.3.3 vil det være av betydning i hvor stor grad den vernede interessen er krenket. Menn er typisk sterkere enn kvinner og vil således ved voldshandlinger kunne handle med større kraft og skadepotensiale. Menn vil derfor ofte være mer straffverdige enn kvinner ved voldsutøvelse, uten at dette nødvendigvis skyldes deres kjønn. Jeg er av den oppfatning at kjønn er irrelevant for en handlings straffverdighet og at oppfatninger om at kjønn er relevant, egentlig er henvisninger til den relevans handlingens kraft og skadepotensiale har. Denne ordlydstolkningen er imidlertid uklar.

Høyesterettspraksis taler imot at kjønn er relevant. Det finnes ikke en Høyesterettsdom hvor kjønn er blitt trukket frem som et moment av betydning i en «berettiget harme»-vurdering. Også likhetsbetraktninger taler for at regelen skal anvendes likt på kjønnene.

---

¹⁰⁰ Noe som f.eks. vil kunne være tilfellet hvor U2 er fornærmede.

Med dette synes det å være gode holdepunkter for at kjønn ikke har betydning eller regelen om berettiget harme.

3.7 Betydningen av kulturell bakgrunn

Norge er et multikulturelt samfunn, hvor det blant annet finnes æreskulturer. Vandello¹⁰¹ har skrevet en artikkel om mannlig ære og kvinners troskap i æreskulturer. Det står i denne:

“A man who allows his partner to stray may be seen as less of a man. He may be perceived as weak and vulnerable, someone who can be taken advantage of in other situations as well (Schneider, 1971). As Pitt-Rivers (1966) has written about infidelity in cultures of honor, “her adultery represents not only an infringement of his rights but the demonstration of failure in his duty. He has betrayed the values of his family, bringing dishonor to all the social groups who are involved reciprocally in his honor: his family and his community” (p. 46).»

Da synet på og konsekvensene av utroskap kan variere fra kultur til kultur, kan det spørres hvilken betydning gjerningsmannens kulturelle bakgrunn har for en «berettiget harme»-vurdering.

Spørsmålet synes å være behandlet i dommen inntatt i Rt. 1984 s. 1146. Saken gjald tre tyrkiske innvandrere som hadde drept en mann som hadde tvunget til seg seksuell omgang med en 18 år gammel dame. De tiltalte var faren og brødrene til denne damen. Det står i dommen:

«Den sakkyndige gjør rede for hva det tyrkiske ord "irz" innebærer. Det sikter hen på ærbarhet i kjønnsmessige forhold. En mann har irz i og med den ære han tilskrives og opplever ved at kvinnene i hans familie lever ærbart. Hvis en kvinne også mot sin vilje har et føreketenskapelig seksuelt forhold, krenkes ikke bare hennes eget, men også de menns irz som har familie- og formynderansvaret for henne. Ikke bare familiens anseelse, men også dens selvaktelse ødelegges ved et slikt forhold...Det kan da fremstille seg slik at familien og særlig dens overhode står igjen med valget mellom drap på gjerningsmannen eller total skam...»

Når det gjelder om dette skal hensyntas, skriver førstvoterende:

«Jeg er enig...i at mennesker fra fremmede land og kulturer som slår seg ned her i landet, i alminnelighet ikke kan vente at man ved den strafferettslige bedømmelse av deres handlinger

---

¹⁰¹ Vandello (2003) s. 998.

eller ved straffutmålingen skal ta hensyn til moraloppfatninger eller tradisjoner som finnes i deres hjemland, men som man her står fremmed overfor. Innvandrere må som alminnelig regel rette seg etter forholdene og oppfatningene her til lands.»

Dommen synes med denne uttalelsen å tale for at det alminnelige utgangspunktet er at kulturell bakgrunn ikke har strafferettslig betydning.¹⁰²

Videre står det i dommen:

«I det foreliggende tilfellet er imidlertid de domfeltes handling slik influert og motivert av det krav det hjemlige miljø og deres landsmenn her i landet stiller til dem i den situasjonen de var kommet opp i, at jeg finner at det ved straffutmålingen må tas hensyn til dette. Den konflikt som lå til grunn for drapet, hadde sin bakgrunn i det miljø som både de domfelte og den drepte tilhørte. Tradisjonen fra hjemlandet med dens oppfatning og krav stiller etter min mening de domfeltes skyld i et særegent lys.».

Denne uttalelsen åpner for at kulturell bakgrunn vil kunne være av betydning i visse tilfeller. Ett slikt tilfelle vil være hvor handlinger i tilstrekkelig grad er «...influert og motivert av det krav det hjemlige miljø og deres landsmenn her i landet stiller til dem i den situasjonen de var kommet opp i...».

Dersom gjerningsmannen tilhører en kultur hvor utroskap vil ha negative konsekvenser for familiens anseelse og selvaktelse, og gjerningsmannen blir influert og motivert av det hjemlige miljøes krav i en slik situasjon, samt krav fra landsmenn i Norge, synes dommen å tale for at gjerningsmannens kulturelle bakgrunn vil kunne tas i betraktning.

Dersom en slik situasjon foreligger og provokasjonen består av utroskap, vil hensyntakelse til gjerningsmannens kulturelle bakgrunn øke provokasjonens styrke. Således vil det kunne oppstå situasjoner som er helt like på alle måter unntatt kulturell bakgrunn, hvor resultater på en «berettiget harme»-vurdering vil slå negativt ut for en fra Norge, men positivt ut for en fra f.eks. Tyrkia.

3.8 Øvrige aktører

I denne oppgaven har hovedpersonene vært U1, U1 sin kjæreste/samboer/ektemake og U2. Regelen om berettiget harme kan imidlertid også anvendes på andre personer i en

---

¹⁰² Se også Rt. 1987 s. 1318, Rt. 1991 s. 952, Rt. 2004 s. 750 som støtte for dette utgangspunktet.

utroskapssituasjon. Således vil det kunne tenkes at moren til tiltale i Rt. 1984 s 744 kunne ha handlet i berettiget harme. Det at hun ikke var i et forhold med U1, vil tale for redusert provokasjonsstyrke contra hennes datter. Imidlertid vil det kunne argumenteres for at det forelå en provokasjon også for henne. Således kan det tenkes at hun kunne ha handlet i berettiget harme om hun hadde f.eks. dyttet U1.

3.9 Burde utroskap kunne medføre berettiget harme?

Som det fremkom av punkt 3.1, kan utroskap medføre berettiget harme. Den alminnelige oppfatning, samt domstolenes oppfatning, synes å være at utroskap er en god grunn til sinne. Denne oppfatningen synes å bygge på en intuisjon om at utroskap er moralsk galt og derfor en god grunn til å bli sint. Det kan imidlertid spørres om utroskap er tilstrekkelig moralsk galt til at det burde kunne medføre berettiget harme.

Et argument for at utroskap er tilstrekkelig moralsk galt, er at det gjør vondt for den som blir utsatt for det. For denne personen vil utroskapen kunne medføre både emosjonelle og psykiske skader. Vedkommende vil f.eks. kunne bli deprimert og slite med å stole på andre mennesker igjen. Også andre kan såres av utroskapen. Familiemedlemmer, venner og kolleger av den som er blitt utsatt for det, vil alle kunne bli påvirket av utroskapssituasjonen. En foreldres sorg over ektefellens utroskap vil f.eks. kunne smitte over på dennes barn og påvirke dennes oppvekst på negativt vis.¹⁰³

Et annet argument for at utroskap er tilstrekkelig moralsk galt, er at det er galt å bryte avtaler.¹⁰⁴ Utroskap er et brudd på en uttrykkelig eller stilltiende avtale om troskap. Ofte vil utroskapen dessuten akkompagneres av løgn om utroskapen. Det å lyve er galt. Når løgn blir en del av den utro parts atferd, vil dette være ytterligere et argument for tilstrekkelig moralsk klanderverdighet.¹⁰⁵

Imidlertid kan utroskap også ha positive konsekvenser. U1 og U2 vil for eksempel kunne få stor glede av den. Det kan eksempelvis tenkes at U1 lever i et kjærlighetsløst forhold. På grunn av dette er hun deprimert og vurderer å ende sitt eget liv. En dag møter hun U2. Hans sjarm, oppmerksomhet og kjærlighet bringer henne ut av depresjonen og vekker en ny livsglede i henne. Neste dag drar hun hjem til sin ektemann for å si at hun vil skilles. Han blir

---

¹⁰³ White (2010) avsnitt 7, 8 og 10.

¹⁰⁴ U2 vil ikke ha begått et avtalebrudd. Dette kan tale for at U2s atferd vil som et utgangspunkt være mindre klanderverdig enn U1 sitt. Vennekapsbånd og lignende mellom den som blir utsatt for utroskap og U2, vil imidlertid kunne endre på dette. Se punkt 3.3 for mer om dette.

¹⁰⁵ White (2010) avsnitt 19.

illsint når han hører om hennes utroskap. Synes dette berettiget? Er hennes atferd såpass gal at den burde kunne berettigehans harme? Jeg er tilbøyelig til å si nei.¹⁰⁶

Dessuten kan et forhold i noen tilfeller faktisk styrkes av en utroskap.¹⁰⁷ Således vil det kunne tenkes tilfeller hvor ektepar med barn holder sammen pga. utroskap. Er utroskap i slike tilfeller så galt at det burde kunne berettigeharmen?

Når det gjelder avtalebrudd og løgnaspektet ved utroskap, kan det innvendes at det ikke synes galt å bryte avtaler eller lyve i ethvert tilfelle. Å bryte en avtale om å mobbe en annen, synes ikke galt. Heller ikke synes det galt å lyve for å beskytte en annens liv. Ut fra dette tankesettet kan det tenkes at utroskap er moralsk akseptabelt i visse unntakstilfeller. Dersom f.eks. den ene i forholdet er kontinuerlig ondsinnet mot den andre, vil det da være galt å bryte troskapsavtalen og lyve til vedkommende om utroskapen? Det synes ikke opplagt, men jeg er også her tilbøyelig til å si nei.¹⁰⁸

Med dette er jeg av den oppfatning at utroskap er som et utgangspunkt tilstrekkelig moralsk galt til at det burde kunne medføre berettiget harme. Det at det foreligger unntak fra dette utgangspunkt, medfører imidlertid at enhver utroskap burde vurderes individuelt for å se om den er tilstrekkelig gal og provoserende til å berettigeharmen. Rettspraksis synes å tyde på at det er dette som gjøres.¹⁰⁹

4 Avslutning

Innledningsvis har jeg skrevet at det kan hende at en årsak til reaksjonene til dommen avsagt i Kristiansand tingrett, kan være at samfunnet har fått presentert et galt bilde av det materielle innholdet i regelen om berettiget harme. Avslutningsvis synes det derfor passende å vise til og adressere enkelte uttalelser som synes gi en gal presentasjon av regelens innhold.

I Dagbladet stod en artikkel med tittel «Å være utro er kanskje dårlig gjort, men det er lov».¹¹⁰ Uttalelsen synes å implisere at en provokasjon må være ulovlig for at den skal kunne medføre «berettiget harme». Som vist i punkt 2.3.1.2, kan det ikke oppstilles et slikt krav. Det finnes mange lovlige handlinger som kan berettigeharmen. Fokuset skal ikke ligge på lovligheten

---

¹⁰⁶ White (2010) avsnitt 11 og 13.

¹⁰⁷ Formica (2009).

¹⁰⁸ White (2010) avsnitt 20.

¹⁰⁹ Se f.eks. Rt. 1984 s. 744.

¹¹⁰ Lysne (2015).

av fornærmedes atferd, men om den gir god grunn til sinne. Således kan det sies at fokus heller skal ligge på hva som er «dårlig gjort».¹¹¹

Det er fremkommet en rekke sitater i mediene hvis innhold går ut på at regelen om berettiget harme medfører at det er «greit» eller «berettiget» å utøve vold. Flere av uttalelsene er sitert innledningsvis. Uttalelsene gir et inntrykk av at regelen ikke er en straffnedsettelsesregel, men en straffrihetsgrunn. Jeg ønsker å understreke at regelen om berettiget harme ikke har et slikt innhold. Regelen berettiger ikke forbrytelser. Dersom en forbrytelse er blitt begått i berettiget harme, er gjerningmannens handling fortsatt en forbrytelse som gjerningsmannen skal straffes for. Den omstendighet at gjerningsmannen er i harme når han handler og at denne harmen er berettiget, vil først ha betydning ved selve straffutmålingen. Omstendigheten kan føre til mildere straff, men ikke til at den faller helt bort. Således er regelen heller ikke en straffbortfallsgrunn. Når det gjelder dommen avsagt i Kristiansand tingrett, sier dommen altså ikke at det er «greit» å utøve vold siden utroskap er bakgrunnen for volden. Tvert imot sier dommen at volden er klanderverdig og skal medføre straff.

Det kan spørres hva som er årsaken til disse misforståelsene av regelens innhold. I tingrettsdommen står følgende om berettiget harme: «I formildende retning kommer først og fremst at voldsutøvelsen skjedde i forbindelse med at tiltalte fikk opplyst at fornærmede hadde vært sammen med en annen gutt i flere måneder. Etter rettens oppfatning faller hans reaksjon inn under straffeloven § 56 bokstav b om «berettiget harme»». En redegjørelse av regelens innhold er fraværende og bruken av ordene «hans reaksjon» kan synes uheldig. For den med lite kjennskap til regelen om berettiget harme, kan det synes uklart om det er voldsreaksjonen eller sinnstemningsreaksjonen som anses for å være berettiget. Dessuten er ordet «harme» lite brukt i det dagligdagse språk, noe som kan bidra til misforståelser. Dersom dommeren hadde viet mer plass til å redegjøre for regelens innhold, antar jeg at mye frustrasjon og uenighet ville blitt unngått. Med tanke på hvor tyngende strafferettsaker kan være for de involverte, synes jeg dette burde blitt gjort.

---

¹¹¹ Dvs. moralsk galt.

5 Litteraturliste

Lover:

Grunnloven	Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814.
Straffeloven	Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr.10 (opphevet).
Straffeloven	Lov om straff av 20. mai 2005 nr.28.

Utenlandske lover

Brottsbalken	Brottsbalk (1962:700) av 21. desember 1962 [Sverige].
Straffeloven	Lovbekendtgørelse nr. 873 af 9. juli 2015, som ændret senest ved lov nr. 170 af 27. februar 2016 [Danmark].

Forarbeider og andre offentlige dokumenter:

S.K.M.	Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge (S.K.M), II. Motiver, Kristiania,1896.
S.K.I. 1925	Innstilling fra den av justisdepartement 11. mai 1922 oppnevnte komité til revisjon av straffeloven, første del, Oslo, 1925.
NOU 1992: 23	Ny straffelov - alminnelige bestemmelser Straffelovkommisjonens delutredning V.
NOU 2003: 31	Retten til et liv uten vold.
Ot.prp.nr.90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven).
Innst.O.nr.72 (2004-2005)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven).
Ot.prp.nr.113 (2004-2005)	Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebed mot vold i nære relasjoner mv.)
Ot.prp.nr.22 (2008-2009)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).
Prop.97 L (2009-2010)	Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd).
Handlingsplan (2014-2017)	Et liv uten vold, Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017.

Utenlandske forarbeider

SOU 1986:14

Påføljt för brott, 2 motiv, Huvudbetänkande av fängelsestraffkommittén, 1986.

RP 44-2002

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror,

Doms- og kjennelsesregister:

Høyesterett

Rt. 1951 s. 961

Rt. 1952 s. 989

Rt. 1978 s. 147

Rt. 1983 s. 492

Rt. 1984 s. 744

Rt. 1984 s. 1146

Rt. 1985 s. 437

Rt. 1987 s. 1318

Rt. 1988 s.1214

Rt. 1991 s. 952

Rt. 1992 s. 1094

Rt. 1998 s 599

Rt. 1998 s.1313

Rt. 1999 s. 390

Rt. 2002 s. 1523

Rt. 2004 s. 750

Rt. 2004 s. 1066

Rt. 2007 s. 1052

Rt. 2011 s. 274

Rt. 2013 s. 329

Rt. 2014 s. 238

Rt. 2015 s.1384

HR-2015-01265-U

Lagmannsrett

LA-2000-401

LH-2008-51148

LH-2008-98333

LA-2011-78965

LB-2013-205961

Tingrett

Kristiansand tingretts dom av 26. oktober 2015.

Litteratur:

- Andenæs (2004) Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 5. utg. ved Matningsdal og Rieber-Mohn, Oslo, 2004.
- Boe (2012) Boe, Erik Magnus, *Rettskildelære under debatt*, 2012, Oslo.
- Bokmålsordboka (2016) *Bokmålsordboka*, nettutgave, 2016, http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=harme&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&bokmaal=+&ordbok=bokmaal [sitert 21.04.2016]
- Eckhoff (2001) Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, Oslo, 2001.
- Egelid (2015) Egelid, Terese, *Utroskap unnskylder ikke vold*, *BT*, 01.12.2015, <http://www.bt.no/meninger/debatt/Utroskap-unnskylder-ikke-vold-3493756.html> [sitert 18.04.2016]
- Eskeland (2015) Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 4. utgave, Oslo, 2015.
- Feministisk Initiativ – Oslo (2015) Feministisk Initiativ – Oslo, <https://www.facebook.com/fioslo/posts/1061383250578944> [sitert 18.04.2016]
- Formica (2009) Formica, Michael J., *The Extra-Relational Affair: A Study in Contrast*, 26.01.2009, <https://www.psychologytoday.com/blog/enlightened-living/200901/the-extra-relational-affair-study-in-contrast> [sitert 18.04.2016]
- Fredriksen (2009) Fredriksen, Steinar, *Innføring i straffeprosess*, 2. utgave, Oslo, 2009.
- Gisle (2010) Gisle, Jon, *Jusleksikon*, 4. utgave, Oslo, 2010.
- Harbo (1) (2015) Harbo, Ragnhild Ås, *-Utroskap skal aldri berettige vold*, *NRK*, 29.10.2015, <http://www.nrk.no/norge/-utroskap-skal-aldri-berettige-vold-1.12627795> [sitert 18.04.2016]
- Harbo (2) (2015) Harbo, Ragnhild Ås, *-Dommeren har bommet fullstendig*, *NRK*, 30.10.2015, <http://www.nrk.no/norge/-dommeren-har-bommet-fullstendig-1.12629780> [sitert 18.04.2016]
- Hov (2010) Hov, Jo, *Innføring i prosess*, Oslo, 2010.
- Johansson (2014) Johansson, Mia Karoline Bøgeberg, *Berettiget harme som straffutmålingsmoment*, Oslo, 2014, <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/39531/1/629.pdf>
- Lysne (2015) Lysne, Ingrid Vik, *Å være utro er kanskje dårlig gjort, men det er lov*,

- Dagbladet, 31.10.2015,
http://www.dagbladet.no/2015/10/31/kultur/debatt/meninger/berettiget_harme/41757707/ [sitert 18.04.2016]
- Marthinussen (2015) Marthinussen, Hans, <https://www.facebook.com/hans.marthinussen?fref=ts> [sitert 18.04.2016]
- Martinsen (1) Martinsen, Vegard, *Pikt-etikk*, <http://filosofi.no/etikk/plikt-etikk/> [sitert 18.04.2016]
- Martinsen (2) Martinsen, Vegard, *Utilitarisme*, <http://filosofi.no/etikk/utilitarisme/> [sitert 18.04.2016]
- Matningsdal (1998) Matningsdal, Magnus, "Grensen mellom skyld-og straffespørsmål", Jussens Venner (1998), s. 273-299.
- Matningsdal (2003) Matningsdal, Magnus og Anders Bratholm (red), *Straffeloven Kommentartutgave, Første Del. Almindelige Bestemmelser*, 2. utg. Oslo, 2003.
- Matningsdal (2015) Matningsdal, Magnus, *Straffeloven Alminnelige bestemmelser Kommentartutgave*, Oslo, 2015.
- Møllen (2015) Møllen, Jon Anders, «Berettiget harme» ga voldsmann lavere straff, NRK, 29.10.2015, http://www.nrk.no/sorlandet/_berettiget-harme_-ga-voldsmann-lavere-straff-1.12624501 [sitert 18.04.2016]
- Skeie (1946) Skeie, Jon, *Den norske strafferett*, 1. bind, annen utgave, Oslo, 1946.
- Slettan (1997) Slettan, Svein og Toril Marie Oie, *Forbrytelse og straff*, Oslo, 1997.
- Vandello (2003) Vandello, Joseph A og Dov Cohen, «Male Honor and Female Fidelity: Implicit Cultural Scripts That Perpetuate Domestic Violence», *Journal of Personality and Social Psychology*, 2003, Vol. 84, No. 5, 997–1010, <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=fulltext.journal&jcode=psp&vol=84&issue=5&page=997&format=PDF> [sitert 18.04.2016] [adgang fra Universitetet i Oslo sin IP-adresse]
- White (2010) White, Mark D., *Adultery: Is It Ever Justified?*, 24.03.2010, <https://www.psychologytoday.com/blog/maybe-its-just-me/201003/adultery-is-it-ever-justified> [sitert 18.04.2016]

